

**Uchwała Nr 120/19/VIII
Rady Miasta Puszczykowa
z dnia 26 listopada 2019 r.**

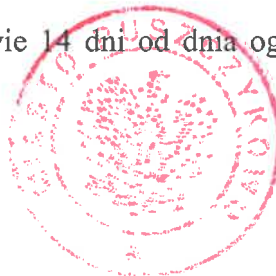
w sprawie: Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Puszczykowa na lata 2019–2022.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019 r., poz. 506 ze zm.) oraz art. 87 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.) **Rada Miasta Puszczykowa uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Puszczykowa na lata 2019 – 2022, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Puszczykowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Uzasadnienie

Przewodniczący
Rady Miasta
Tomasz Potocki

Zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym – Miasto w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na gminę art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018r., poz. 2067 ze zm.), zgodnie z którym burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

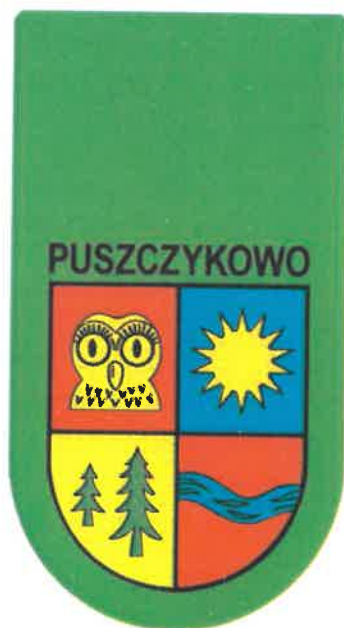
Zgodnie z art. 87 ust. 2 ww. ustawy program ten ma na celu w szczególności:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 3 ww. ustawy, na wniosek Burmistrza Miasta Puszczykowa - Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków pismem WWKZ.5120.9379.1.2019 z dnia 25.10.2019 r. pozytywnie zaopiniował Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Puszczykowa na lata 2019-2022. W budżecie Miasta należy zabezpieczyć środki na realizację Programu.

W związku z powyższym podjęcie niniejszej uchwały jest uzasadnione.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA MIASTA PUSZCZYKOWA
NA LATA 2019-2022**

Program opracowała:

mgr inż. Alicja Noskowiak

na podstawie opracowania wykonanego przez

Przemysław Bobrowskiego

oraz pozyskanych informacji z Urzędu Miasta w Puszczykowie

Spis treści:

Spis treści:	3
1. Wstęp	5
1.1. Charakterystyka i położenie gminy	5
1.2. Postanowienia ogólne	6
1.3. Cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	7
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	8
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	9
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego	13
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony nad zabytkami	13
Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022... 13	
Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2013 (2020)	14
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	14
Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego 2020	14
Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	15
Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020	16
Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Poznańskiego na lata 2016-2019	17
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	18
Strategia Rozwoju i Promocji Miasta Puszczykowa 2017	18
Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego	19
Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	22
Uchwały Rady Miasta w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Miasta Puszczykowa.	23
Uchwała Rady Miasta Puszczykowa w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Miasta Puszczykowa na lata 2018-2023 z późniejszymi zmianami	24
Gminny Plan Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta Puszczykowa	24
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	26

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	26
5.2.2. Zasoby oraz stan dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	32
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	34
5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków	34
5.4.1. Zabytki nieruchome.....	35
5.4.2. Zabytki ruchome	35
5.4.3. Zabytki archeologiczne	36
5.4.4. Krajobraz kulturowy	37
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	37
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	39
6.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków	39
6.1.1. Zabytki ruchome i nieruchome	39
6.1.2. Zabytki archeologiczne	40
6.2. Analiza SWOT	41
7. Założenia programowe	42
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	46
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	47
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	48
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	49

1. Wstęp

1.1. Charakterystyka i położenie gminy

Miasto Puszczykowo jest gminą miejską, należącą do powiatu poznańskiego, jedną z 226 gmin województwa wielkopolskiego. Położone w centrum Wielkopolski, na południe od miasta Poznań, w granicach aglomeracji poznańskiej, postrzeganej za najdynamiczniej rozwijający się obszar nie tylko w skali województwa oraz regionu, ale i w skali całego kraju.

Od północy i zachodu Miasto graniczy z gminą Komorniki, natomiast od strony południowej i wschodniej (przez Wartę) z miastem i gminą Mosina. Miasto Puszczykowo charakteryzuje się dobrym powiązaniem komunikacyjnym. Przez gminę przebiegają:

- droga powiatowa nr 2490P,
- droga powiatowa nr 2495P,
- droga wojewódzka nr 430 (z Poznania do Mosiny),
- droga wojewódzka nr 431 (z Mosiny do Kórnik),
- linia kolejowa nr 271 (Poznań-Wrocław).

Ponadto w bliskiej odległości od Miasta znajdują się szlaki komunikacyjne o znaczeniu ponadregionalnym. Droga krajowa nr 5 (z Wrocławia przez Poznań do Bydgoszczy) zlokalizowana jest około 8 km na zachód od Puszczykowa, a w odległości 6 km na północ przebiega autostrada A2 (Berlin-Poznań-Warszawa).

Puszczykowo w całości położone jest w granicach obszarów chronionych, w otulinie Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz w zasięgu obszarów specjalnej ochrony Natura 2000. Całkowita powierzchnia Miasta wynosi ok. 16,42 km², z czego tereny zabudowane i zurbanizowane zajmują zaledwie 27,70%. Około 49,30% stanowią tereny leśne oraz grunty zadrzewione i zakrzewione, a użytki rolne zajmują około 12,30% powierzchni Miasta. Taka struktura użytkowania gruntów Puszczykowa determinuje jego specyficzny charakter, związany z historycznym letniskowym charakterem Miasta.

Puszczykowo zamieszkuje 9 693 osób (wg GUS, stan na 31 XII 2017 r.). Miasto powstało przez połączenie czterech odrębnych wsi: Puszczykowa, Puszczykówka, Puszczykowa Starego oraz Niwki, z których każda miała swoją indywidualną tożsamość i średniowieczną genezę.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski Jerzego Kondrackiego obszar Miasta Puszczykowa położony jest na styku trzech dużych jednostek fizycznogeograficznych, tj.: Pojezierza Poznańskiego, Poznańskiego Przełomu Warty oraz Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Wszystkie z nich znajdują się na rozległych obszarach Nizy Polski, a szerzej Nizy Środkowoeuropejskiego. Z tego specyficznego położenia wynika zróżnicowanie nie tylko

rzeźby terenu, ale także różnorodny charakter środowiska naturalnego Puszczykowa, które rozciąga się w pasie o długości blisko 6 km (z północy na południe) na 5 km (ze wschodu na zachód). Północno-wschodnia część miasta, czyli dawne Puszczykowo oraz centralna (Puszczykówko) rozłożone są w dolinie Warty – Poznański Przełom Warty. Stanowiąca południową część dzisiejszego miasta Niwka w większej części znajduje się w granicach tego samego mezoregionu, natomiast jej południowy fragment zlokalizowany jest na obszarze rozległej Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej (Warciańsko-Odrzańskiej). Północno-zachodnia część miasta (położona na zachód od dzisiejszej ulicy Wysokiej), nazywana popularnie Starym Puszczykowem, położona jest na rozległej wysoczyźnie morenowej Pojezierza Poznańskiego.

1.2. Postanowienia ogólne

Ileć w niniejszym Programie mowa jest o:

- a) Gminie – rozumie się przez to Miasto Puszczykowo;
 - b) Mieście – rozumie się przez to Miasto Puszczykowo;
 - c) Ustawie – rozumie się przez to ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.);
 - d) Krajowym Programie – rozumie się przez to Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022;
 - e) Narodowej Strategii – rozumie się przez to Narodową Strategię Rozwoju Kultury 2020;
 - f) Planie Województwa – rozumie się przez to Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.;
 - g) Programie – rozumie się przez to Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Puszczykowa na lata 2019-2022;
 - h) Programie Powiatu – rozumie się przez to Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Poznańskiego na lata 2016-2019;
 - i) Programie Województwa – rozumie się przez to Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020;
 - j) Strategii Miasta – rozumie się przez to Strategię Rozwoju i Promocji Miasta Puszczykowa na lata 2017-2030 z dnia 26 września 2017 r.;
 - k) Strategii Województwa – rozumie się przez to Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020 z dnia 19 grudnia 2005 r.;
 - l) Studium, SUiKZP – rozumie się przez to Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Puszczykowa z dnia 30 stycznia 2018 r.;
 - m) Konserwatorze – rozumie się przez to właściwego miejscowo konserwatora zabytków.
- Z dniem 01 marca 2010 r. część kompetencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego

Konserwatora Zabytków w Poznaniu została przekazana Powiatowemu Konserwatorowi Zabytków w Poznaniu. Powiatowy Konserwator zabytków został powołany na podstawie porozumienia z dnia 24 marca 2009 roku, zawartego pomiędzy Wojewodą Wielkopolskim i Starostą Poznańskim w sprawie powierzenia Powiatowi Poznańskiemu części spraw z zakresu właściwości Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z dnia 6 maja 2009 roku, nr 85, poz. 1212). Zakres działalności Powiatowego Konserwatora Zabytków opisany jest na stronie: <http://www.bip.powiat.poznan.pl/2074.powiatowy-konserwator-zabytkow.html>

1.3. Cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Nadrzędnym celem opracowania Programu jest zahamowanie degradacji i poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy poprzez wyznaczenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, w szczególności:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych;
- inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych i innych, których celem jest propagowanie znajomości zabytków wśród mieszkańców gminy oraz zaszczepianie w ich świadomości zasadności i potrzeby opieki nad zabytkami;
- zachowanie oryginalności, odmienności gminy pozwalające na identyfikację kulturową w zglobalizowanym świecie;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Zadania te wynikają z zapisów w art. 85 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067) mówiącego, że w krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się w szczególności cele i kierunki działań oraz zadania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji. Ten zakres jest także właściwy dla planu sporządzanego w skali gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Miasta Puszczykowa. Wskazane w Programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Wskazane działania edukacyjne mają na celu pobudzenie świadomości społeczności lokalnej wspólnoty kulturowej, roli

i znaczenia lokalnych wartości. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Podstawę prawną dla opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Puszczkowa stanowi Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.), która nakłada na Burmistrza zgodnie z art. 87 ust. 1 obowiązek sporządzania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na okres 4 lat. Program, zgodnie z art. 87 ust. 2 Ustawy, w szczególności ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ponadto zgodnie z art. 87 ust. 3, 4 i 5 Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje Rada Gminy po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Następnie Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a Burmistrz co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji Programu, które przedstawia Radzie Gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obowiązujące regulacje prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami w szczególności zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483):
 - a) **art. 5** – „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą równoważnego rozwoju.” – rozumiejąc zabytki jako dziedzictwo narodowe;
 - b) **art. 6 ust. 1** – „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”;
 - c) **art. 86** – „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. (...)”;
- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2019 r., poz. 506 ze zm.):

zgodnie z **art. 7 ust. 1 pkt. 9** ustawy do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in.: sprawy kultury (w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.):
 - a) **art. 3** – definiuje pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
 - b) **art. 4** – objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu:
 - zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
 - udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
 - przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
 - kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
 - uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;
- c) **art. 5** – wyjaśniający, że opiekę nad zabytkami sprawuje właściciel lub posiadacz zabytku i polega ona w szczególności na:
- zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku;
 - prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
 - zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
 - korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
 - popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”;
- d) **art. 6** – klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty podlegające ochronie i opiece;
- e) **art. 7** – informuje o formach ochrony zabytków;
- f) **art. 16 ust. 1** – dający prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii Konserwatora) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji;
- a) **art. 18, art. 19 i art. 20** – wprowadzające obowiązek uwzględnienia ochrony zabytków nieruchomych i ich otoczenia oraz ustaleń programu przy sporządzaniu i aktualizacji studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, oraz uzgodnienia projektów zmian tychże z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Zagadnienia związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami uwzględnia się także przy decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego;

- b) **art. 22 ust. 4** – nakładający obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków;
- c) **art. 32 ust. 1 pkt. 3 i ust. 2** – nakładający obowiązek przyjmowania zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- d) **art. 33 ust. 1 i 2** – nakładający obowiązek przyjmowania zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- e) **art. 71 ust. 1 i 2** – zakładający sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada Gmina;
- f) **art. 81 ust. 1 i 2** – dający prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, w trybie określonym przepisami odrębnymi, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac;
- g) **art. 89** – wskazuje organy sprawujące ochronę nad zabytkami:
 - minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
 - wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków;
- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2018 r., poz. 1945 ze zm.) – określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz. U. z 2019 r., poz. 1186 ze zm.), normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych,

a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego;

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2019 r., poz. 1396 ze zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych;
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2018 r., poz. 1614 ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną opieką konserwatorską;
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2018 r., poz. 2204 ze zm.) – w rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską;
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2018 r., poz. 1983 ze zm.) – Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy m.in. sprawowanie opieki nad zabytkami (art. 32 ust. 1, 2).

- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688 ze zm.) – gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia).

Ponadto zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2019 r. poz. 917 ze zm.);
- Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2019 r. poz. 1479).

Natomiast ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2019 r. poz. 553 ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 (dalej: Krajowy Program) został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 82 z dnia 13 sierpnia 2019 r. (MP 2019, poz. 808). Określa cele, kierunki i zadania poszczególnych organów i jednostek administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wzmocnienia ochrony, opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz sposób finansowania planowanych działań wraz z harmonogramem ich realizacji.

Diagnoza stanu ochrony zabytków w Polsce w Krajowym Programie została dokonana w trzech podstawowych aspektach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Głównym celem Krajowego Programu jest:

„Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”.

Dla realizacji powyższego celu ustalono trzy cele szczegółowe:

- I. wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- II. wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,

III. tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i interpretacji.

Powyższe cele będą realizowane w ramach szczegółowych zadań, a dla ich wykonania opracowano szczegółowy harmonogram oraz plan finansowy.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2013 (2020)

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2020 (dalej: Narodowa Strategia) została przyjęta przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej 21 września 2004 r. i określa podstawowe cele polityki w zakresie ochrony zabytków. Podejmuje próbę określenia nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej Państwa, która rozpatruje dziedzictwo kulturowe, jako potencjał poszczególnych regionów sprzyjający wzrostowi ich konkurencyjności, a zarazem będące podstawą rozwoju i upowszechnienia kultury. W 2005 roku sformułowano program uzupełniający Narodową Strategię poprzez rozszerzenie celów strategii, wprowadzenie systemu jej realizacji, monitorowania i ewaluacji.

Głównym celem strategicznym Narodowej Strategii jest:

zrównoważony rozwój kulturalny regionów w Polsce.

Powyższy cel ma zostać zrealizowany poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Ponadto wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Na podstawie diagnozy w Narodowej Strategii wyodrębniono pięć strategicznych obszarów kultury, dla których sformułowano Narodowe Programy Kultury, będące podstawowymi narzędziami wdrażania Narodowej Strategii.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020 (dalej: Strategia Województwa) jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 19 grudnia 2005 r.

Strategia Województwa określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia tam zawarte stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Formułę Strategii oparto o następujące przesłanki:

- promocja posiadanych przez województwo uwarunkowań geograficznych, takich jak położenie, czy środowisko przyrodnicze oraz uwarunkowań kulturowych opartych o wielowiekową tradycję,
- ochrona posiadanych dóbr kultury, w tym zabytków i ich efektywne wykorzystanie,
- stworzenie warunków dla wzrostu poziomu życia wszystkim mieszkańcom regionu.

Strategia Województwa w szczególności definiuje działania mające na celu zwiększenie konkurencyjności gospodarki w stosunku do innych regionów Europy. Proponuje unowocześnienie struktury gospodarki lokalnej, a w tym zwiększenie udziału kultury (również zabytków). Wśród celów operacyjnych Strategii Województwa zakłada się m.in.:

wzrost znaczenia dziedzictwa kulturowego,

które w rozwoju Wielkopolski powinno pełnić kilka następujących funkcji, takich jak:

- czynnik integracji społecznej,
- instrument promocji regionu (przyczyniając się do rozwoju gospodarczego),
- baza dla turystyki i usług kulturalnych.

Funkcje te powinny być zrealizowane przez inwestycje w instytucje kultury, ochronę dorobku kulturalnego, wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu i promocje aktywności kulturalnej mieszkańców.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego (dalej: Plan Województwa) został uchwalony w dniu 25 marca 2019 r. przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego (Uchwała nr V/70/19).

W Planie Województwa wyznaczono główne cele polityki przestrzennej, zasady ich realizacji oraz przyjęto kierunki działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony środowiska kulturowego. Za jedną z głównych zasad zagospodarowania przestrzennego województwa uznano

zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.

W zakresie zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego za najważniejsze zadania Planu Województwa, które można odnieść do Miasta Puszczykowa, przyjęto m.in.:

- rewaloryzację ośrodków miejskich i wiejskich o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym (*wskazano w szczególności Puszczykowo*),
- ochronę i zagospodarowanie pod kątem turystycznym (lub kulturalnym) zabytków i historycznych miejsc na szlakach kulturowych,
- ochronę obiektów cennych kulturowo poprzez m.in. tworzenie list dóbr kultury współczesnej,
- ochronę miejsc szczególnie cennych dla kultury narodowej (wymienionych w Planie Województwa jako najcenniejsze zasoby dziedzictwa kulturowego).

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020 (dalej: Program Województwa) został przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XXXVIII/901/17 z 27 listopada 2017 r., jest kontynuacją Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016, a jego cele zostały określone w art. 87 ust. 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Głównym zamierzeniem Programu Województwa jest:

określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu Wielkopolski.

Osiągnięcie powyższego założenia ma nastąpić poprzez realizację wskazanych w Programie Województwa celów:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- wzmocnienie ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków poprzez zahamowanie procesów ich degradacji, a w dalszej kolejności poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków i krajobrazu kulturowego;

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych w celu wyeliminowania sytuacji konfliktowych związanych z wykorzystaniem zabytków oraz dla zapewnienia zabytkom należytej opieki oraz określenia sposobów udostępnienia dóbr kultury narodowej, będących ich własnością, a także wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wraz z określonymi w ustawie celami, w programie wytypowano zadania, za pomocą których cele mają zostać zrealizowane oraz podano podmioty odpowiedzialne za ich realizację lub współpracujące.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Poznańskiego na lata 2016-2019

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Poznańskiego na lata 2016-2019 (dalej: Program Powiatu) został przyjęty 27 czerwca 2016 roku Uchwałą nr XVI/214/V/2016 Rady Powiatu w Poznaniu.

W Programie Powiatu dokonano podsumowania zasobów dziedzictwa kulturowego w rozumieniu Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opisano stan ich zachowania oraz umiejscowienie we współczesnej przestrzeni kulturowej powiatu poznańskiego, a ponadto wyznaczono główne cele i kierunki działań opieki o ochrony nad zabytkami ruchomymi i nieruchomymi. Dla poszczególnych kierunków wskazano zadania szczegółowe.

Zapisy Programu Powiatu dotyczące zabytków występujących na terenie gminy wskazują najcenniejszy, w skali powiatu poznańskiego, zabytek, którym jest kościół parafialny pw. Matki Boskiej Wniebowziętej z lat 1923-1928. Wśród ciekawych obiektów, dotyczących historii regionu i poszczególnych miejscowości, wymieniono m.in.: Muzeum – Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera w Puszczykowie. Program wskazuje również, że Gmina posiada zweryfikowaną ewidencję zabytków.

W Programie Powiatu Puszczykowo wymieniane jest wśród tych terenów, na których zarejestrowano najstarsze ślady osadnictwa ludzkiego pochodzące ze środkowej i młodszej epoki kamienia (mezolitu i neolitu). Dodatkowo omówiono stan zachowania obiektów nieruchomych (urbanistyka i ruralistyka, architektura sakralna i cmentarze, zespoły rezydencjalno-parkowe i zabudowania folwarczne, budynki użyteczności publicznej i domy mieszkalne). Jako przykład budownictwa przemysłowego wymieniono odremontowany

dworzec kolejowy w PuszczykóWKu. Dodatkowo scharakteryzowano przebiegający przez teren Puszczykowa Nadwarciański Szlak Rowerowy oraz szlak wodny – Wielką Pętlę Wielkopolski.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (*uwarunkowania wynikające z dokumentów takich jak:*)

Strategia Rozwoju i Promocji Miasta Puszczykowa 2017

Strategia Rozwoju i Promocji Miasta Puszczykowa 2017 (dalej: Strategia Miasta) została przyjęta uchwałą Rady Miasta Puszczykowa nr 248/ 17/ VII z dnia 26 września 2017 roku.

Głównym wyzwaniem Strategii Miasta jest

zachowanie specyfiki Miasta, na którą składają się: środowisko przyrodnicze, turystyka, historyczne tradycje letniska, kameralny klimat Miasta o przewadze willowej zabudowy w otoczeniu zieleni, przy jednoczesnym podjęciu wyzwań rozwojowych – szans i zagrożeń, wewnętrznych i zewnętrznych, związanych z obciążeniem i degradacją środowiska, zmianami w ruchu turystycznym, pogorszeniem walorów wizualnych Miasta.

W Strategii Miasta omówiono historię rozwoju Miasta od przełomu XIX/XX wieku, jako letniska, poświęcając najwięcej uwagi zabytkowym dworcom w Puszczykowie i PuszczykóWKu oraz kościołowi parafialnemu pw. Matki Boskiej Wniebowziętej. Zwrócono również uwagę na pogarszającą się estetykę Miasta, niszczące obiekty, będące niegdyś symbolami rezydencjalnego i rekreacyjnego charakteru Miasta. W związku z powyższym podkreślono konieczność uatrakcyjnienia poszczególnych części miasta, poprawę estetyki i zagospodarowania terenów oraz wykorzystania brzegu rzeki Warty jako głównego ciągu rekreacyjnego, a także podejmowania działań rewitalizacyjnych, co przy wykorzystaniu sprzyjającego położenia Wielkopolskiego Parku Narodowego prowadzić ma do utrzymania idei miasta-ogrodu.

Ponadto w podrozdziale dotyczącym finansów publicznych stwierdzono, że na terenie Miasta znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków, które podlegają zwolnieniu od podatku od nieruchomości, a wydatki Miasta ponoszone w latach 2010-2015 na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego zaprezentowano w formie tabelarycznej.

Strategia Miasta nawiązuje również do innych dokumentów strategicznych na poziomie województwa, tj.: Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku oraz Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego oraz gminnym (Studium – wówczas w trakcie opracowywania). Podkreślono, że w projektowanym wówczas Studium, ustalono kontynuację wiodącej funkcji Miasta z terenami mieszkalnymi o niskiej intensywności i zabudową o charakterze willowym. Wskazano również kilka szczegółowych założeń projektu m.in. wprowadzenie parametrów ograniczających wysokości zabudowy z uwagi na uwarunkowania krajobrazowe i historyczne.

Wśród celów strategicznych w powyższym dokumencie wymieniono m.in.:

- Wzmocnienie wspólnoty mieszkańców i wytworzenie przestrzeni spotkania (*Cel III*), którego jednym z celów szczegółowych jest odnowienie i adaptowanie pod funkcje kultury i integracji społecznej zabytkowych budynków (*Cel III.5*). W ramach tego celu przewidziano rewitalizację willi „Mimoza” w Puszczykowie na cele społeczno-kulturalne.
- Rozwój wyspecjalizowanej turystyki weekendowej (*Cel V*), którego jednym z celów szczegółowych jest urządzenie przestrzeni miejskiej na potrzeby weekendowego ruchu turystycznego (*Cel V.2*). W ramach tego celu wymieniono m.in. adaptację bunkra przy ul. Przecznicza na cele turystyczne.
- Ochrona dziedzictwa kulturowego i poprawa ładu przestrzennego (*Cel VI*), dla którego wyznaczono cele szczegółowe:
 - wprowadzenie miejskiej polityki krajobrazowej (kodeks estetyki, bonifikaty za estetyzację reklam, elewacji, ogrodzeń dostosowanych do wytycznych estetycznych) (*Cel VI.1*),
 - wzmocnienie ochrony ładu estetycznego w dokumentach planistycznych (*Cel VI.2*),
 - kreowanie ładu przestrzennego, jako cennego zasobu pod funkcje turystyczne i osiedleńcze (*Cel VI.3*).

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Puszczykowa (dalej: Studium, SUiKZP) zostało przyjęte Uchwałą Rady Miasta Puszczykowa Nr 279/18/VII w dniu 30 stycznia 2018 roku.

W części odnoszącej się do Uwarunkowań Zagospodarowania Przestrzennego zaprezentowano aktualny stan dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta Puszczykowa, przedstawiono rys historyczny Miasta Puszczykowa od średniowiecza po okres dwudziestolecia międzywojennego. Ponadto wymieniono zabytki nieruchome znajdujące się na terenie Miasta, które ujęte są w rejestrze zabytków. Spis tabelaryczny obejmuje łącznie 20 obiektów (zgodnie ze stanem z lipca 2015 roku). Ponadto podkreślono, że w Puszczykowie nie występują układy urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków i zaproponowano do zachowania i objęcia ochroną ze względu na ich walory urbanistyczne:

- obszar nr 1 – po obu stronach ulicy Poznańskiej pomiędzy Wysoką, a ulicą Podleśną od ulicy Słonecznej (w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego objęte strefą ochrony konserwatorskiej),
- obszar nr 2 – rejon ulicy Dworcowej od torów kolejowych do ul. Cyryła Ratajskiego i do brzegu Warty, włączając posesje przy ulicy Nadwarciańskiej 1 i 3, brzeg Warty od posesji Nadwarciańskiej 2 do końca ulicy C. Ratajskiego, północne zaplecze ulicy A. Mickiewicza, od ulicy C. Ratajskiego do torów kolejowych oraz kościół przy ulicy Kościelnej wraz z duktem leśnym w kierunku ulicy Bolesława Chrobrego.

W Studium opisano również obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków w oparciu o wcześniejsze dokumenty, w tym poprzednio obowiązujące Programy Opieki nad Zabytkami (wg stanu na lipiec 2015 roku), zdefiniowano pojęcie zabytek archeologiczny (zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 roku). Zwrócono uwagę, że w Mieście nie znajdują się stanowiska archeologiczne objęte najwyższą formą ochrony, tj. wpisem do rejestru zabytków, ale odnotowuje się te zewidencjonowanych w ramach ogólnopolskiego programu badawczo-konserwatorskiego – Archeologiczne Zdjęcie Polski, których największa część znajduje się tuż przy Warcie w obrębie dzisiejszej Niwki.

Zgodnie z zapisami w SUiKZP w Puszczykowie nie występują dobra kultury współczesnej, które mogłyby być wskazane do objęcia ochroną.

W odniesieniu do krajobrazu kulturowego w Studium podkreślono, że na obszarze Miasta Puszczykowa widoczne są elementy ekspozycji biernej takie jak: pagórki morenowe w okolicach Starego Puszczykowa oraz wyraźnie zarysowana dolina rzeki Warty. Ponadto charakterystyczne elementy, kształtujące krajobraz kulturowy to akcenty architektoniczne kościołów: pw. Matki Boskiej Wniebowziętej (na zamknięciu osi ul. Ks. I. Posadzego przechodzącej za rondem w ul. Kościelną) i pw. Św. Józefa (przy ul. Dworcowej). Jednocześnie Miasto Puszczykowo charakteryzuje się wykształconym historycznie układem urbanistycznym wzdłuż ulicy Poznańskiej, który jest czytelny w przestrzeni Miasta. Innym elementem charakterystycznym w krajobrazie Puszczykowa, na obszarze Niwki, są rozległe i jedyne wysokie na obszarze Miasta zabudowania szpitala przy ul. J.I. Kraszewskiego, które

trwale wpisały się w otoczenie i wyraźnie w nim dominują. Do elementów ekspozycji czynnej na obszarze Miasta Puszczkowa należy ciąg widokowy na dolinę rzeki Warty rozciągający się z ulicy Nadwarciańskiej, na odcinku od ul. Nowe Osiedle do skrzyżowania z ul. Niwka Stara.

Przeprowadzona analiza Gminy pod względem turystycznym wykazała, że Puszczkowo charakteryzują wyróżniające wartości przyrodnicze, kulturowe i naukowo-dydaktyczne, co zwiększa jego potencjał do rozwoju turystyki pieszej, rowerowej i samochodowej o charakterze krajoznawczym. Wśród głównych atrakcji turystycznych w Mieście i okolicy wymieniono m.in.:

- Muzeum – Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera,
- zabytki architektury,
- liczne szlaki turystyczne,
- ścieżki dydaktyczne.

W części odnoszącej się do Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Studium określa zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, wskazując, że zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2013 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 ze zm.) ochroną na terenie Miasta objęte są obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków. Ponadto stwierdzono, że przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględniać zarówno Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Puszczkowa oraz obiekty ujęte w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W celu ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta SUiKZP wprowadza szczegółowe zasady postępowania dla obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków, zalecenia dla obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz postulaty i zalecenia dla nowej zabudowy w sąsiedztwie obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Ponadto w Studium zaproponowano zalecenia ochrony dwóch wyżej wspomnianych układów przestrzennych (patrz str. 21 i 22), takie jak:

- ochrona istniejącego podziału gruntów (wielkości i sposobu podziału) poprzez utrzymanie w miarę możliwości historycznych podziałów gruntów lub chociażby jak największych powierzchni działek i odpowiednie kształtowanie zabudowy,
- zachowanie siatki ulic w historycznie ukształtowanych granicach łącznie z szerokością traktów i linią zabudowy,
- zachowanie starodrzewu na działkach.

Ponadto zgodnie z zapisami SUIKZP przedmiotem ochrony zabytków archeologicznych w Mieście są:

- stanowiska archeologiczne objęte ochroną konserwatorską, ujęte w gminnej ewidencji zabytków,
- nawarstwienia kulturowo-osadnicze w strefach ochrony zabytkowych układów urbanistycznych w obrębie zabytków architektury, cmentarzy i zabytkowej zieleni na terenie Miasta.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w granicach „stref ochrony stanowisk archeologicznych” w Studium ustalono obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, wymagających prac ziemnych, na które należy uzyskać pozwolenie zgodnie z przepisami odrębnymi. Wskazano również, że rodzaj i zakres niezbędnych badań archeologicznych należy do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków. Natomiast dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas prac ziemnych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu w granicach historycznych układów urbanistycznych, przy/lub w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów ujętych w gminnej ewidencji konserwatorskiej, Studium ustala nakaz prowadzenia badań archeologicznych, na które należy uzyskać pozwolenie konserwatorskie, przed wydaniem decyzji pozwolenia na budowę.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Teren Miasta Puszczykowa pokryty jest w ok. 35% miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, jednak nie uwzględniając terenów lasów Wielkopolskiego Parku Narodowego pokrycie planistyczne Gminy wynosi blisko 69%. Część planów została opracowana w trybie Ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym, a tym samym ich zapisy nie są dostosowane do obecnych zapisów Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku (Dz. U. z 2018 r., poz. 1945 ze zm.). Zgodnie z art. 15 ust. 2 pkt. 4 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r., poz. 1945 ze zm.) w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej. Zatem miejscowe plany sprzed roku 2003 nie zawierają m.in. szczegółowych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego i zasad ochrony i kształtowania ładu przestrzennego.

W przypadku, gdy na obszarze objętym planem nie występują formy ochrony zabytków w myśl ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.), plan miejscowy wskazuje na brak ustaleń szczegółowych w przedmiotowym zakresie. W omawianym przypadku zastosowanie mają przepisy ogólnie obowiązujące w zakresie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami. W sytuacji, gdy na obszarze objętym planem występują formy ochrony zabytków, projekt miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zawiera ustalenia szczegółowe co do danej formy ochrony, m.in. wprowadza nakaz prowadzenia badań archeologicznych na obszarze zewidencjonowanego stanowiska archeologicznego lub wprowadza nakaz indywidualnego uzgodnienia z właściwym organem ochrony konserwatorskiej wszelkich prac ziemnych i budowlanych w zakresie zagospodarowania terenu i budynków (obiektów) podlegających ochronie konserwatorskiej. Jednocześnie, zgodnie z art. 17 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r., poz. 1945 ze zm.), projekt miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego musi zostać każdorazowo uzgodniony z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Uchwały Rady Miasta w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Miasta Puszczykowa.

Uchwała Nr 69/15/VII w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków została przyjęta przez Radę Miasta Puszczykowa w dniu 20 października 2015 r., a następnie zmieniona Uchwałą nr 258/17/VII z dnia 24 października 2017 r. w zakresie zapisów szczegółowych zawartych w § 1 ust. 7, 8, 10, § 4 oraz § 5. Podstawą prawną przyjętej przez Radę Miasta Puszczykowa Uchwały są: art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W § 1 Uchwały określono m.in.:

- zasady oraz szczegółowe kryteria udzielenia dotacji,
- wysokość dotacji wynoszącą do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku oraz do 90% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych w przypadku zabytku, który posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac

konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku.

Ponadto Uchwała określa m.in. zawartość wniosku o udzielenie dotacji (wraz ze wzorem) oraz tryb składania i rozpatrywania wniosków o dotację.

Obecnie obowiązuje Uchwała Nr 84/19/VIII Rady Miasta Puszczykowa z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie: udzielenia dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, położonych na terenie Miasta Puszczykowa.

Podjęcie tej uchwały umożliwia składanie wniosków i udzielanie przez miasto dotacji nie tylko na obiekty wpisane do rejestru zabytków, ale także na wszystkie obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Uchwała Rady Miasta Puszczykowa w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Miasta Puszczykowa na lata 2018-2023 z późniejszymi zmianami

Uchwała zawierająca Wieloletnią Prognozę Finansową Miasta Puszczykowa na lata 2018-2023 została przyjęta przez Radę Miasta Puszczykowa 19 grudnia 2017 r. (Uchwała Nr 275/17/VII) i zmieniona Uchwałą z dnia 20 czerwca 2018 r. (nr 330/18/VII) oraz Uchwałą z dnia 28 sierpnia 2018 r. (nr 349/18/VII). Wieloletnia Prognoza obejmuje programy związane z opieką i ochroną nad zabytkami i dziedzictwem kultowym, w tym:

- rewitalizację willi "Mimoza" w Puszczykowie na cele społeczno-kulturalne – *poprawa stanu materialnego obiektu stanowiącego dziedzictwo kulturowe Miasta Puszczykowa oraz rozszerzenie oferty kulturalnej dla mieszkańców Miasta i regionu,*
- rozwój terenów zielonych w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Poznania - Zakole Warty w Puszczykowie – *poprawa warunków życia mieszkańców.*

Gminny Plan Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta Puszczykowa

Gminny Plan Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta Puszczykowa został opracowany i zatwierdzony przez Burmistrza Miasta Puszczykowa w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Szefem Obrony Cywilnej 8 maja 2014 roku, na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. nr 212, poz. 2153).

Planem objęto dwa zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków i wpisane do rejestru zabytków:

- Kościół pw. Matki Boskiej Wniebowziętej,
- Dworzec Kolejowy w PuszczakóWKu (ul. Dworcowa 18).

W odniesieniu do każdego z nich zaprezentowano:

- a) charakterystykę zabytku,
- b) ocenę położenia i możliwych zagrożeń dla zabytku z wnioskami,
- c) ocenę stanu technicznego obiektu, urządzeń instalacji, komunikacji wewnętrznej, dojazdów, miejsc poboru i odprowadzania wody i innych,
- d) zamiar działania z określeniem niezbędnych priorytetów.

W odniesieniu do kościoła pw. Matki Boskiej Wniebowziętej stwierdzono m.in., że budynki kościoła i plebanii nie posiadają zewnętrznych elementów (detali) architektonicznych, które należałoby dodatkowo osłonić, np. przez obmurowanie lub obłożenie workami z piaskiem. Ponadto priorytetem zabezpieczenia objąć należy dobra kultury uznane przez ks. Proboszcza kościoła pw. Matki Boskiej Wniebowziętej za najbardziej wartościowe dla dziedzictwa kultury wykazane w wykazie zabytków ruchomych.

W dalszej części planu przedstawiono w ujęciach tabelarycznych:

- instrukcję postępowania w zakresie ochrony zabytków na wypadek zagrożeń nadzwyczajnych (pożar, katastrofa budowlana i zdarzenie klimatyczne),
- organizację i sposób ochrony zabytków ruchomych (dotyczy wyposażenia kościoła pw. Matki Boskiej Wniebowziętej),
- organizację łączności i alarmowania,
- sposoby współdziałania, powiadamiania i łączności wraz z wykazem telefonów alarmowych i informacyjnych,
- sposoby informowania o stratach w zabytkach,
- zestawienie prac dokumentacyjnych i konserwatorsko-zabezpieczających w razie wystąpienia strat i szkód w zabytkach,
- wykaz potrzebnych materiałów i urządzeń z określeniem ich przeznaczenia, sposobu ich pozyskania i miejsc przechowywania,
- wykaz przewidywanych prac zabezpieczających zabytki nieruchome i ruchome kościoła pw. Matki Boskiej Wniebowziętej,
- wykaz z adresami jednostek organizacyjnych, instytucji, organizacji i rzeczoznawców, przewidywanych do udzielenia pomocy zabytkom w razie zagrożenia,
- arkusz zgłoszenia strat/szkód w dobrach kultury,
- oznakowanie obiektów zabytkowych znakiem rozpoznawczym konwencji haskiej.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenie gminy pochodzą ze schyłku plejstocenu, z okresu nazywanego późnym paleolitem (około 10 000-8000 lat p.n.e.). W północnej części Miasta, na obszarze pomiędzy ulicami Wysoką, Lipową i Poznańską, na niewielkich, piaszczystych wyniesieniach pośród podmokłych łąk, znaleziono ślady prawdopodobnie krótkotrwałych pobytów paleolitycznych łowców (Puszczykowo, stan. 8, 18). Podobny ślad osadnictwa odkryto w Puszczykówku nad rzeką Wartą (Puszczykówko, stan. 3) oraz w południowej części Miasta, na terenie Niwki (Niwka, stan. 2 i 12).

Osadnictwo mezolityczne (8000-5400 r. p.n.e.) odkryte na terenie Puszczykowa jest znacznie bogatsze niż w poprzednim okresie. Za wyjątkiem jednego stanowiska przebadanego w trakcie regularnych wykopalisk, znane jest wyłącznie z badań powierzchniowych. Piętnaście stanowisk jest datowane na młodszą fazę mezolitu. Zdecydowaną większość z nich odnaleziono w południowej części Miasta, czyli na Niwce. Tylko jeden nieznaczny ślad osadnictwa z tego okresu w postaci wiórka krzemienno-żelaznego znaleziono na północnym krańcu Miasta (Puszczykowo, stan. 18). Większość mezolitycznych stanowisk puszczykowskich zlokalizowanych na terasach Kanału Obrzańskiego po obu stronach szosy Mosina-Kórnik (Niwka, stan. 2, 3, 6, 8, 9, 18, 19), bądź na tarasach Warty (Niwka, stan. 1, 4, 5, 7, 11, 16).

Pierwsza rolnicza ludność okresu neolitu (5400-2000 r. p.n.e.), określana mianem kultury pucharów lejkowatych, pojawiła się na terenie Miasta nie wcześniej niż około 4000 r. p.n.e. Ślady obecności ludności tej kultury stwierdzono na dwóch stanowiskach w północnej części Miasta (Puszczykowo, stan. 1, 6) oraz siedmiu w południowej na terenie Niwki (Niwka, stan. 2, 3, 5, 6, 11, 12, 16). Są to zapewne pozostałości krótkotrwałych obozowisk lub większych osad.

Na stanowiskach w Puszczykowie odkryto także ślady pobytu ludności tzw. kultury amfor kulistych. W południowej części Miasta odkryto 4 osady tej kultury (Niwka, stan. 2, 3, 11, 12). Ponadto na Niwce odkryto nieliczne ślady pobytu ludności tzw. kultury ceramiki grzebykowo-dołkowej, należącej do szerokiego kręgu tzw. „kultur leśno-wschodnioeuropejskich”. Pozostałości takich obozowisk odkryto na terasie nad zalewowej Warty na wschód od ulicy Niwka Stara (Niwka, stan. 1) oraz na wydmy zlokalizowanej na terasie kanału Obry, na południe od szosy Mosina-Rogalin (Niwka, stan. 3).

W okresie późnego neolitu (od około 3100 r. p.n.e.) i w okresie protobronzu na Niżu Polski, w tym w Wielkopolsce, rozwijała się tzw. kultura ceramiki sznurowej. Najliczniejsze pozostałości ludności tej kultury znaleziono w Puszczykowie na stanowiskach Niwka nr 3

i 12. Podobnie jak w przypadku innych kultur neolitycznych – nie odkryto żadnych bardziej trwałych obiektów. Z pobytem ludności tej kultury można prawdopodobnie wiązać ślady osadnictwa w postaci fragmentów naczyń, wyrobów krzemiennych i kamiennych, określane i datowane przez ich odkrywców na schyłkowy neolit lub wczesną epokę brązu znalezione na Niwce (Niwka, stan. 8, 11, 18, 30) oraz w północnej części Miasta (Puszczykowo, stan. 1, 9, 17). Na osadzie Puszczykowo (Puszczykowo, stan. 1) znaleziono fragment kamiennego toporka.

Około 1300/1200 r. p.n.e. doszło do ujednolicenia kulturowego wielkich obszarów Europy Środkowej i Zachodniej, którego najbardziej czytelnym przejawem było rozpowszechnienie się nowych wierzeń i praktyk pogrzebowych polegających na paleniu zwłok zmarłych. To rozpowszechnienie się obrządku ciałopalenia dało początek wielkiemu kręgowi kulturowemu, nazywanemu kulturami pól popielnicowych, którego lokalną odmianą w Polsce jest kultura łużycka. Kultura ta rozwijała się w III, IV i V okresie epoki brązu (2000-700 r. p.n.e.) oraz w tzw. okresie halsztackim (700-400 r. p.n.e.). Jednak na terenie Puszczykowa ślady obecności ludności tej kultury nie są imponujące, mimo że w trakcie badań powierzchniowych odkryto aż 21 stanowisk – są to przeważnie pojedyncze ułamki naczyń. Zdecydowana większość stanowisk ze śladami kultury łużyckiej koncentruje się na Niwce. Główną kategorią znalezionych tam zabytków archeologicznych są fragmenty naczyń, które odkryto pośród zabytków z innych okresów pradziejowych na ponad połowie stanowisk archeologicznych, zlokalizowanych w tej części Puszczykowa. Jedynie na dwóch stanowiskach (Niwka, stan. 2, 9) oprócz ceramiki naczyniowej znaleziono przedmioty z brązu (ostrze siekiery i grot strzały). Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie Miasta zlokalizowane było przeważnie na terasie Warty (Niwka, stan. 1, 5, 7, 11, 16, 25), pomiędzy ulicą Nadwarciańską a dzisiejszym korytem rzeki Warty oraz na terasie Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej po obu stronach Kanału Obrzańskiego (Niwka, stan. 2, 3, 6, 8, 9, 18, 19, 30, 31). Wyjątkiem są ślady osadnictwa kultury łużyckiej znalezione na rozległym wielokulturowym stanowisku, zlokalizowanym na południe od ulicy Wspólnej (Niwka, stan. 12) oraz pochodzące z wydmy w okolicach ulic Dworcowej i Wyspiańskiego, leżące zarówno w znacznym oddaleniu od głównego nurtu rzeki Warty i Kanału Obry.

Na przełomie okresu halsztackiego oraz lateńskiego – około 400 r. p.n.e. – na obszarze Wielkopolski pojawiła się tzw. ludność kultury pomorskiej. Swym zasięgiem kultura ta objęła znaczne obszary Pomorza, Wielkopolskę z Kujawami i Dolny Śląsk. Najbardziej dostrzegalne zmiany decydujące o specyficznym obliczu kultury pomorskiej, w porównaniu z wcześniejszym okresem zdominowanym przez kulturę łużycką, zaszły w sferze kultury duchowej, a przede wszystkim obrządku pogrzebowym. Nadal praktykowano zwyczaj palenia zwłok. Nowością było jednak pojawienie się specjalnej ceramiki grobowej w postaci tzw.

popielnic twarzowych lub typu twarzowego (nawiązujących formą do tych pierwszych). Pozostałości pobytu ludności kultury pomorskiej na terenie naszego Miasta są liczne. Na terenie Puszczykowa odkryto aż pięć cmentarzysk (Puszczykowo, stan. 4, 7, 13, 16; Niwka, stan. 6). Największe spośród nich (Puszczykowo, stan. 7) położone było w północno-zachodniej części Puszczykowa, nieopodal skrzyżowania ulic Wysokiej i Studziennej. Odkryto je przypadkowo przy okazji budowy nowej drogi w początkach XX wieku. Niestety nie zachował się żaden szkic ani opis samych grobów. Wiadomo jedynie, że były to groby skrzynkowe, wykonane z kamieni, w której znajdowały się popielnica ze spalonymi szczątkami oraz dary grobowe. W jednym z przebadanych grobów (nr 1) znaleziono 4 popielnice ze spalonymi szczątkami, przykryte pokrywami.

Po 275 r. p.n.e. kultura pomorska przekształca się w tak zwaną kulturę przeworską. W Puszczykowie jej pozostałości odkryto jedynie nad Wartą na obszarze Niwki. Trzy stanowiska badano wykopaliskowo, jednak w bardzo niewielkim zakresie. Na terenie dzisiejszej oczyszczalni ścieków (Niwka, stan. 6) w 1987 r. znaleziono pozostałości osady kultury przeworskiej z pierwszej fazy jej istnienia w Wielkopolsce (okres między 275 r. p.n.e. i początkiem naszej ery). W czasie wykopalisk odsłonięto zabudowania mieszkalne i produkcyjne, a także jamy o różnym przeznaczeniu. Pozostałości najprawdopodobniej nieco młodszej osady znaleziono też kilkaset metrów dalej na północ (Niwka, stan. 7). Niestety, znana jest ona z badań powierzchniowych, w czasie których zebrano jedynie ułamki naczyń i polepę glinianą. Całość datowano na okres wpływów rzymskich (między początkiem naszej ery a 375 r. p.n.e). Na tym samym stanowisku natrafiono też na ślady cmentarzyska – podobnie jak na sąsiednim stanowisku (Niwka, stan. 11).

W wieku IX i na przełomie IX/X wieku liczba znanych w Wielkopolsce osad wzrosła. Ślady osadnictwa tego okresu są na Niwce dość wyraźne (Niwka, stan. 7 i 8). Zapewne były to osady, jednakże nie badano tych miejsc metodą wykopaliskową, dlatego brak jest szczegółowych informacji na ich temat. Obie osady zlokalizowane były nad Wartą. Na połowę X wieku datować można bliżej nieokreślone pozostałości osadnictwa nad bagnami Obry, stosunkowo blisko starorzecza Warty (Niwka, stan. 9).

Już pod koniec IX w. i w pierwszych dziesięcioleciach wieku X między Gnieznem a Poznaniem Piastowie zaczęli tworzyć zalążek Państwa Polskiego. Po umocnieniu się w centrum Wielkopolski dynastia ta zaczęła powiększać swoje terytorium. Po połowie X w. powstały osady także na terenie Puszczykowa. Jedna z nich znajduje się aktualnie na zachód od dworca kolejowego w Puszczykowie (Puszczykowo, stan. 2). Jest to najstarsza osada średniowieczna, jaką znaleziono na obszarze dawnej wsi Puszczykowo. Ślady osadnictwa, bądź użytkowania terenu, w tym czasie znaleziono w Puszczykówku (Niwka, stan. 1) oraz prawdopodobnie osady na Niwce (Niwka, stan. 6). Do ciekawszych znalezisk datowanych na

okres od II połowy X do początku XI wieku należy średniowieczne pole, znajdujące się blisko południowych zabudowań Puszczykówka przy drodze z Niwki do Mosiny (Niwka, stan. 25), w obrębie terasy zalewowej doliny Warty. Ślady osadnictwa z około połowy XI wieku zostały znalezione na Niwce blisko przeprawy przez Wartę (Niwka, stan. 8), oraz w Puszczykówku, na narożniku dzisiejszych ulic Gwarnej i Jackowskiego (Puszczykówko, stan. 4), skąd pochodzi przęslik z piaskowca.

Bardzo bogate materialne pozostałości z okresu średniowiecznego znaleziono na Niwce. Jak można przypuszczać, wieś zwana Niwką powstała znacznie wcześniej niż w początkach XIV w., kiedy to po raz pierwszy została wymieniona w źródłach pisanych, choć może rzeczywiście należała do jednostki osadniczej, zwanej Mosiną. Na Niwce można wyróżnić kilka rejonów osadniczych datowanych na XII-XIII wiek. Jednakże w rejonie zabudowań Niwki Starej można mówić jedynie o gospodarczym użytkowaniu terenu w tym czasie. Teren ten był eksploatowany również w XV wieku (Niwka, stan. 16 i 27), ale nie wiadomo w jakiej formie. Według Słownika historyczno-geograficznego, wieś Niwka w tym miejscu, gdzie dziś znajdują się zabudowania Niwki Starej, powstała dopiero w czasach nowożytnych.

Najstarsza Niwka położona była w zakolu Warty, kilkaset metrów na południowy wschód od dzisiejszych zabudowań Niwki Starej. Możliwe, że w pobliżu już wówczas istniała przeprawa przez Wartę. Można przypuszczać, że pierwotnie osada znajdowała się na dużej wyspie na Warcie, ograniczonej od wschodu obecnym korytem Warty, od zachodu starorzeczem, a od południa bagnami i rzeczką Mosiną (obecnie kanał Obrzański/Mosiński). Na znacznej części wyspy znajduje się 7 średniowiecznych stanowisk archeologicznych (Niwka stan. 1, 5, 6, 8, 11, 17 i 20) i ósme przypuszczalne (Niwka, stan. 13). Nie oznacza to oczywiście, że we wszystkich tych miejscach osady istniały w tym samym czasie.

Od XII w do I połowy XIII wieku założono osadę w północnej części wyspy (Niwka, stan. 1). W tym samym czasie kolejna osada (lub dalsza część tej samej) powstała około 250 m dalej na południowy-wschód (Niwka, stan. 7, 11, 17).

Najstarsza wzmianka w źródłach pisanych o Puszczykowie pochodzi z 5 listopada 1387 r. Wieś pojawia się pod nazwą *Posczucovo* w sporze sądowym między szlacheckimi sąsiadami z pobliskich Wir a poznańską kapitułą katedralną, do której należało. W późniejszym czasie doszło do spolszczenia tej nazwy na *Poszczukowo*, *Pościkowo*, a w końcu *Puszczykowo* (na przełomie XVII/XVIII w.). Od nazwy *Puszczykowo* wywodzi się także nazwa *Puszczykówko*, a najstarszy przekaz pochodzi z 1754 roku. W XVIII wieku używana była też alternatywnie nazwa *Małe Puszczykowo*. Pod koniec XIX wieku wprowadzono w obieg nowe niemieckie nazwy: *Neu Puszczykowo-Untenberg*, *Puszczykówko-Puschkau*, a jesienią 1939 r. Stare Puszczykowo zamieniono na *Oberberg*.

Kolejne przekazy pochodzą z końca XV wieku. Ponadto w dokumentach po wizytacji dóbr należących do kapituły poznańskiej z 1500 roku zachował się opis Puszczykowa. Wieś miała powierzchnię 14,5 łana, we wsi istniało sołectwo z folwarkiem, karczmą i młynem. Dokument z jednej z kolejnych wizytacji w 1574 roku zawiera dokładny opis puszczykowskiego młyna, który stał nad Wartą (prawdopodobnie ulica Wczasowa w okolicach parkingu na południowym krańcu lasu). W Puszczykowie był również dwór pełniący zapewne letnią rezydencję kanoników poznańskich (*regensów*). Z XVIII wiecznych dokumentów kapituły poznańskiej wynika, że wysokie dochody przynosiła gorzelnia znajdująca się w Puszczykowie. Od chwili powstania do XX wieku Puszczykowo wchodziło w skład parafii w Wirach, gdzie znajdował się cmentarz, na którym grzebano katolickich mieszkańców Puszczykowa.

Pierwsze wzmianki o Niwce pochodzą z 1302 roku, kiedy właścicielem Niwki był wojewoda kaliski Mikołaj Przedpełkowic. Początkowo planował on, że na terenie Niwki zostanie lokowana na prawach miejskich Mosina. Niwka aż do XX wieku należała do parafii mosińskiej. Od XV wieku po 2 połowę XVIII wieku Niwka była własnością szlachecką, wchodząca (w okresie staropolskim) w skład dóbr trzebawskich. Nie było jednak głównej siedziby szlacheckiej. Kolejnymi właścicielami wsi, znanymi z nazwiska, byli Łodzicowie ze Stęszewa, Korczobokowie z Trzebawia, a później rodziny Grudzińskich, Krotoskich, Białośliwskich, Marszewskich, Dębowskich, Dąbrowskich, Osowskich, Strzeleckich, Radomickich i Gurowskich. W 1776 roku Anna i Władysław Roch Gurowscy wystawili przywilej lokacyjny na prawie olęderskim dla 4 osadników niemieckich – ewangelików. Zabudowania holenderskie zostały ulokowane w rejonie dzisiejszej ulicy Niwka Stara. W 2 połowie XIX wieku Niwkę zamieszkiwało kilkanaście rodzin niemieckich kolonistów, którzy założyli własny cmentarz. Prawdopodobnie po I wojnie światowej część gospodarstw przeszło w ręce polskie.

Według niemieckiego wykazu miejscowości i domostw z lat 1775-1776 w Puszczykowie odnotowano istnienie 13 domów, a w Puszczykówku 5. Niwka u schyłku XVIII wieku liczyła 10 domostw i blisko 60 mieszkańców.

Po II rozbiorze Polski Puszczykowo znalazło się w granicach Państwa Pruskiego. Jeszcze pod koniec XVIII wieku doszło do sekularyzacji dóbr kapituły poznańskiej, a jej majątek w Puszczykowie i Puszczykówku stał się pruską własnością królewską. Przejęte tereny stały się obszarem intensywnej kolonizacji osadników pochodzących z Badenii, Wirtembergii i Nasau. Z 1817 roku pochodzi szczegółowy plan folwarku pokapitulnego, a z 1822 roku szczegółowy plan królewskiego folwarku i wsi chłopskich Puszczykowo i Puszczykówko. W 1819 roku Puszczykowo składało się z folwarku pańskiego i 11 gospodarstw rolnych osady młynarskiej i 2 „siedlisk chatniczych” bez ziemi. Puszczykówko składało się natomiast z 4 gospodarstw

rolnych, w tym 1 połączonego z karczmą. Około 1827 roku doszło na terenie Puszczykowa do nowych regulacji i podziałów gruntu. Wydzielono nowe ulice i działki. Kolonistami byli przeważnie niemieccy protestanci, należący później do parafii w podmosińskim Krośnie. Na niemieckich planach z 1 poł. XVIII wieku widoczna jest również na terenie górnego Puszczykowa kolonia „Ludwigsberg” (leżąca na wschodnim skłonie dzisiejszej ulicy Gołębiej). W połowie XIX wieku doszło zapewne do likwidacji Starego Puszczykowa w jego pierwotnej lokalizacji i przesunięcie nazwy tej miejscowości (prawdopodobnie wraz z ludnością) na teren wysoczyzny.

Analiza niemieckiej mapy sztabowej z 1890 roku ujawnia intensywne osadnictwo w rejonie południowej części dzisiejszej ulicy Poznańskiej i rzadsze w części północnej tej ulicy. Rzadka zabudowa widnieje również w rejonie ulicy Sobieskiego, Czarnieckiego i Jarosławskiej. Teren Puszczykowa w tym czasie zajmowały najczęściej małorolne gospodarstwa chłopskie, zajmowane przeważnie przez niemiecką protestancką ludność.

Powstanie linii kolejowej, łączącej Poznań z Wrocławiem (w 1856 roku) było zapewne decydującym czynnikiem, jaki legł u podstaw rozwoju Puszczykowa na przełomie XIX/XX wieku, jako miejsca weekendowych wycieczek mieszkańców Poznania, a później popularnego letniska. W 1901 roku powstała nowa stacja kolejowa w Puszczykowie (Untenberg), a w 1910 roku w Puszczykówku (Puschkau). Dworce wybudowano w stylu szwajcarsko-tyrolskim. Wielki ruch wycieczkowy spowodował powstanie w końcu XIX w. i 1 ćw. XX wieku szeregu gospód i pensjonatów oraz plaży nad Wartą. W tym czasie rozpoczął się również proces parcelacji arealów uprawnych, który trwał do czasów po II wojnie światowej i całkowicie odmienił dotychczasowy rolniczy charakter puszczykowskich wsi. Na tereny Puszczykowa i Puszczykówka wkroczyło przede wszystkim osadnictwo letniskowe, zarówno w formie bogatych landhausów, willi jak i mniejszych domków letniskowych. Pierwsze wille zostały wybudowane przez polskie rodziny kupieckie i inteligenckie. Na niemieckiej mapie sztabowej z 1911 roku widać już 6 kolejnych dróg wiodących na wschód (w tym ulicę Cienistą).

Okres międzywojenny przyniósł zmiany stosunków narodowościowych. Część niemieckich mieszkańców opuściła dotychczasowe siedziby, a część przyjęła polskie obywatelstwo. Wytyczono kolejne ulice nowe parcele pod zabudowę. Szczególny rozwój dotyczył Puszczykówka, gdzie rozwijała się zabudowa willowa. W dwudziestoleciu międzywojennym powstały również nowe, piętrowe domy letniskowe oraz pierwszy w Puszczykowie kościół. W 1928 roku erygowano nową parafię (wydzieloną z parafii Wirskiej), która swoim zasięgiem objęła Puszczykowo, Puszczykowo Stare i Puszczykówko. W 1932 roku Zgromadzenie Ducha Świętego nabyło wybudowany dwa lata wcześniej pensjonat (przy ul. Dworcowej) z przeznaczeniem na nowy dom zakonny.

W okresie II wojny światowej Puszczykowo opuścili polscy właściciele letnich rezydencji, a ich miejsce zajęli Niemcy przesiedleni z krajów bałtyckich oraz przybyły z terenów Niemiec personel instytucji gospodarczych, politycznych i policyjnych. Jednak brak informacji o budowie przez Niemców nowych domów. Wiele dotychczas letniskowych obiektów zostało zmodernizowanych i dostosowanych do całorocznego użytkowania.

Po drugiej wojnie światowej charakter Puszczykowa zmienił się. Społeczeństwo uległo ujednoliceniu pod względem narodowym i wyznaniowym, a letnie rezydencje przeobraziły się w miejsca stałego zamieszkania (Gąsiorowski 2016). Jak podkreśla Gąsiorowski (2016) na terenie Niwki i Puszczykówka dominowały tereny użytkowane rolniczo z towarzyszącą zabudową zagrodową. W drugiej połowie lat 50. XX wieku tereny te uległy rozbudowie. W 1962 roku z połączenia czterech dawnych wsi powstało Miasto Puszczykowo. Liczba mieszkańców wynosiła około 8000 osób, a więc o 5000 osób więcej niż w 1945 roku.

5.2.2. Zasoby oraz stan dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

W myśl art. 6. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2017 poz. 2187 ze zm.) za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości.

Ważnym zabytkiem na terenie Miasta jest zespół kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Wniebowziętej. Wizytówkami Puszczykowa są również budynki stacji kolejowych w Puszczykowie i Puszczykówku. Reliktem dawnej zabudowy przygotowanej do obsługi ruchu turystycznego jest zachowany do dziś budynek dawnej restauracji „U Mandla” czy też „Morawskiego”, a także pensjonaty: „Silva”, „Zameczek”, „Mimoza” i dom misyjny Zgromadzenia Wspólnoty Ducha Świętego czy sanatoria „Lech” i „Rusalka”.

Niezwykłe interesującymi przykładami architektury mieszkalnej, wyróżniającymi Puszczykowo na tle innych miejscowości Wielkopolski, są landhausy, wille i domy letniskowe. Landhausy z założenia były przeznaczone do całorocznego zamieszkania, a ich bryła i forma dekoracji podkreślała wiejski charakter. Budynki tego typu charakteryzowały się użyciem konstrukcji fachwerkowej na górnej kondygnacji, wysokimi, wielospadowymi, ceramicznymi dachami i drewnianymi okiennicami. Ich elewacje były na ogół rozczłonkowane ryzalitami i wykuszami. Na terenie Puszczykowa do dziś zachowały się landhausy przy ul. Nadwarciańskiej 1, ul. Cyryla Ratajskiego 7, 11, 21 oraz ul. Wiosennej 22. Wszystkie powstały w I dekadzie XX wieku. Ciekawym przykładem jest landhaus położony przy ul. Ratajskiego 7 projektu Hermana Böhmera o asymetrycznej kompozycji elewacji

i bryle, rozczłonkowanej wykuszami i wieżyczkami, a także budynek położony przy ul. Ratajskiego 11, wybudowany w 1902 roku wg projektu Paula Preula.

Puszczkowskie wille, w odróżnieniu od landhausów, formą architektoniczną i stylistyką nawiązywały do willi miejskich. Niejednokrotnie pełniły one funkcję domów całorocznych. Do najciekawszych należą wille zaprojektowane przez Czesława Leitgebera, zlokalizowane przy ulicy Ratajskiego 6 i 23. Willa przy ulicy Ratajskiego 6 jest jednym z pierwszych tego typu obiektów, wybudowana w 1897 roku. Bryłę charakteryzowały dwa zryzalitowane skrzydła boczne usytuowane szczytowo do ulicy. Willa przy ulicy Ratajskiego 23 powstała około 1910 roku. Jej bryłę przykrywa dach mansardowy z dwoma wystawkami dachowymi i zwieńczonym łukiem oknem termalnym pomiędzy nimi. Z tego samego okresu pochodzą jeszcze wille przy ul. Podleśnej 10, Jałowcowej 1, Jasnej 8, Sobieskiego 12. W okresie międzywojennym powstały w Puszczkowie wille w stylu dworcowym. Charakterystyczne dla tego stylu są budynki wzniesione na prostokątnym planie o symetrycznych elewacjach z balkonami, wystawkami i gankiem na osi, wspartym na kolumnach lub filarach. Budynki te były kryte wysokim, czterospadowym dachem. Przykładem takich realizacji są obiekty przy ul. Różanej 4, Fiedlera 18, Mickiewicza 1, Kopernika 13, Świerkowej 1, Spokojnej 6/8, a także czy willa przy ul. Słowackiego 1, mieszcząca Muzeum – Pracownię Literacką Pracownia Arkadego Fiedlera.

Do dziś zachowało się niewiele przykładów domów letniskowych. Część z nich została zaadoptowana na całoroczne domy mieszkalne i utraciła dawny charakter oraz styl. Przykładem najlepiej zachowanych obiektów tego typu, budowanych w początkach XX wieku, z przeznaczeniem na wynajem lub jako mieszkanie letnie, jest willa „Jadwinówka” zlokalizowana przy ul. Cienistej 1. Jest to budynek piętrowy, o konstrukcji szachulcowej z drewnianą werandą i balkonami, pokryty dwuspadowym dachem o niewielkim spadku połaci. Dekoracją elewacja nawiązuje do stylu szwajcarskiego. Kolejnym przykładem jest niewielki dom letniskowy położony przy ul. Cyryla Ratajskiego 15.

Na terenie Gminy znajdują się 3 zabytkowe cmentarze. Jednym z nich jest cmentarz rzymsko-katolicki z kaplicą cmentarną przy ul. Poznańskiej, założony w II ćw. XX wieku. W Gminnej Ewidencji Zabytków znajdują się dwa cmentarze ewangelickie o XIX wiecznej genezie.

Elementy przestrzenne związane z historią budownictwa letniskowego wypoczynkowego mają zasadniczy wpływ na obecne uwarunkowania rozwoju Miasta. Ponadto Puszczkowo jest miastem zamkniętym, które nie posiada wiele przestrzeni rozwojowej i gruntów inwestycyjnych. Czynniki te decydują o unikatowym w skali regionu charakterze Puszczkowa, jako miasta-ogrodu, o willowej zabudowie. Jednak postępujący proces niszczenia substancji zabytkowej sprawił, że niezwykle trudno odnaleźć ślady jego dawnej

świątyni. W związku z powyższym głównym założeniem niniejszego Programu jest przywrócenie historycznego charakteru Miasta, przy uwzględnieniu zieleni, jako istotnego czynnika kształtowania przestrzeni.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie Gminy znajdują się 22 obiekty wpisane rejestru zabytków 17 decyzjami. Ich zestawienie zawarto w tabeli 1.

Tabela 1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Nazwa	Nr rej.
1.	dworzec kolejowy Puszczkowo, drewn., pocz. XX w.	1908/A z 12.04.1983 r.
2.	sanatorium, ob. dom wypoczynkowy „Lech” z ogrodem, ul. Dąbskiej 2, 1905-07 r.	2561/A z 25.09.1995 r.
3.	willa z ogrodem, ul. Jasna 8, 1905, 1914 r.	66/Wlkp/A z 22.08.2001 r.
4.	willa z ogrodem, ul. Mickiewicza 1, 1928 r.	131/Wlkp/A z 16.05.2003 r.
5.	willa z ogrodem, ul. Podleśna 10, ok. 1910 r.	65/Wlkp/A z 21.08.2001 r.
6.	willa, ul. Lipowa 2b (dawna Poznańska 14), ok. 1924 r.	2633/A z 26.11.1997 r.
7.1	willa z ogrodem, ul. Cyryla Ratajskiego 6, narożnik ul. Mickiewicza 49, 1897 – 1910 r.	115/Wlkp/A z 17.12.2002 r.
7.2	budynek gospodarczy ul. Cyryla Ratajskiego 6, narożnik ul. Mickiewicza 49	
7.3	Ogród ul. Cyryla Ratajskiego 6, narożnik ul. Mickiewicza 49	
8.	willa Muzeum Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera z ogrodem „Ogród Tolerancji”, ul. Słowackiego 1, 1926-1929 r.	140/Wlkp/A z 30.07.2003 r.
9.	willa, ul. Jałowcowa 1 (dawna Sobieskiego 10), 1902, 1930 r.	2563/A z 17.10.1995 r.
10.	pensjonat „Duża Rusałka”, ul. Wodniczki 1, 1922-26 r.	2549/A z 06.07.1995 r.
11.	dworzec kolejowy Puszczkówko, szach., XIX/XX w.	2161/A z 05.09.1988 r.
12.	willa, ul. Cienista 1, szach. ok. 1900 r.	479/Wlkp/A z 14.03.2007 r.
13.	willa z ogrodem, ul. Klonowa 2, 1 ćw. XX w.	344/Wlkp/A z 12.06.2006 r.
14.1	kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Wniebowziętej, ul. Kościelna 1, 1923 – 1928 r.	567/Wlkp/2007 z 27.12.2007 r.
14.2	plebania ul. Kościelna 1, 1928 r.	
14.3	ogród przy plebanii	
14.4	cmentarz przykościelny	
15.	budynek mieszkalny – willa z ogrodem, ul. C. Ratajskiego 11, ok. 1902 r.	756/Wlkp/A z 26 czerwca 2009 r.
16.	pensjonat obecnie restauracja ul. Wczasowa 8, 1898 r.	770/Wlkp/A z 30.11.2009 r.
17.	willa „Eugenia”, ul. Sobieskiego 12, mur. 1 ćw. XX w	1052/A z 15.05.2018 r.

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2018 poz. 2067 ze zm.) ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad

zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Zakres działań związanych z utworzeniem i sposobem zakładania Gminnej Ewidencji Zabytków reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dot. prowadzenia rejestru zabytków i ewidencji, w tym także gminnej (Dz. U. Nr 113, poz. 661 z 2011 r.).

W Gminnej Ewidencji Zabytków powinny być ujęte (art. 22 ust. 5 Ustawy):

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obowiązek prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków nieruchomości spoczywa na Burmistrzu Miasta. Gminna Ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym i winna być uzupełniana i weryfikowana. W założeniu ma być ona dokumentem otwartym, w miarę potrzeb aktualizowanym. Na Gminną Ewidencję składają się karty adresowe obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jak również historycznych zespołów budowlanych, cmentarzy, układów zieleni zabytkowej i krajobrazu kulturowego oraz stanowisk archeologicznych. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń w Studium, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Gminna Ewidencja Zabytków winna podlegać okresowej aktualizacji. Polega ona m.in. na wykreślaniu z Ewidencji obiektów nieistniejących lub gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji itp.), w oparciu o dane dostarczane przez Wydział Powiatowego Konserwatora Zabytków Starostwa Powiatowego w Poznaniu, lub uzupełnieniu o nowe pozycje gdy zaszły zmiany w statusie prawnym – np. poprzez wpis do rejestru zabytków, nowe ustalenia naukowe, odkrycie nowych stanowisk archeologicznych.

5.4.1. Zabytki nieruchome

Zasoby dóbr kultury w Mieście Puszczykowie zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków przyjętej Zarządzeniem Nr 34/19/VIII Burmistrza Miasta Puszczykowa z dnia 13 maja 2019 roku, z czego 22 obiekty są wpisane do rejestru zabytków województwa Wielkopolskiego.

5.4.2. Zabytki ruchome

Na terenie Miasta znajduje się zespół zabytków ruchomych w kościele parafialnym pw. M.B. Wniebowziętej. Są to przedmioty związane z rzemiosłem artystycznym powstałe po 1928 roku. Obiekty te ze względu na swój czas powstania są w zadowalającym stanie

technicznym, a jeśli wymagają prac konserwatorskich to będą one polegały jedynie na odświeżeniu wyglądu i ewentualnym przywróceniu ich wyglądu z zastosowaniem pierwotnych technik i kolorystyki. Żaden z nich nie jest wpisany do rejestru zabytków.

5.4.3. Zabytki archeologiczne

W latach 1981-1982 przeprowadzono systematyczne badania powierzchniowe i kwerendę archiwalną w ramach ogólnopolskiego projektu Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP), mającego na celu zaewidencjonowanie całości zasobów archeologicznego dziedzictwa kraju. Oprócz weryfikacji starych stanowisk znanych z archiwaliów znaleziono 14 nowych stanowisk na terenie Miasta. Kolejnych 11 stanowisk archeologicznych odkryto w ramach powierzchniowych badań uzupełniających, prowadzonych w związku z planowaną budową ujęcia wody dla miasta Poznania (część z nich została w następnych latach zbadana wykopaliskowo).

Na terenie Miasta odnotowano 44 stanowiska archeologiczne o znanej lokalizacji, które ujęto w Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych (żadne nie figuruje w rejestrze zabytków) oraz 18 stanowisk archeologicznych o nieznannej lokalizacji. Analiza chronologiczno-kulturowa zarejestrowanych na terenie Gminy stanowisk archeologicznych wykazała, że na terenie tym występują pozostałości osadnictwa ze wszystkich okresów pradziejów (począwszy od późnego paleolitu) oraz historycznego, przy czym dominuje osadnictwo z epoki kamienia, kultury przeworskiej (okres wpływów rzymskich), z okresu wczesnego i późnego średniowiecza oraz czasów nowożytnych.

Wszystkie stanowiska zlokalizowane na terenie Miasta podlegają ochronie konserwatorskiej w myśl Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 roku. Większość stanowisk rozpoznana jest na podstawie szczegółowych badań powierzchniowych w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski. Jest to jednak rozpoznanie wstępne, przy którym określenie zarówno funkcji, jak i wartości poznawczej stanowiska może ulec zmianie po przeprowadzeniu prac wykopaliskowych. Dodatkowo zasięg stanowiska wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią. Wyznaczony na mapach obszar stanowiska należy traktować orientacyjnie, może się bowiem okazać w trakcie realizacji prac ziemnych, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie stanowisk lokalizowanych na podstawie obserwacji powierzchniowych

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się w Zarządzeniu Nr 72/19/VIII Burmistrza Miasta Puszczykowa z dnia 1 października 2019 roku.

5.4.4. Krajobraz kulturowy

Na terenie Miasta brak obszarów związanych z istnieniem krajobrazu kulturowego, istniejących zakomponowanych układów zabytkowej zieleni i parków, kwalifikujących się do wpisania do rejestru zabytków. Ochroną należy natomiast objąć zabytkowe zespoły cmentarzy – 2 ewangelickich i katolickiego (parafialnego).

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Do najcenniejszych zabytków Miasta należą przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków. Wśród nich jest zespół kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Wniebowziętej. Kościół budowano w latach 1923-1928, a konsekrowano po erygowaniu nowej parafii w 1928 roku. Autorem projektu był poznański architekt Adam Ballenstedt, autor m.in. budynku głównego Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Kościół zbudowany jest na planie prostokąta z półkolistą absydą od wschodu i półkolistą kruchtą od zachodu. Bryłę przykrywa dwuspadowy dach zwieńczony wieżyczką. Swoją stylistyką i elementami dekoracyjnymi nawiązuje do form oraz tendencji klasycystycznych i barokowych.

Niewątpliwie wyjątkowymi obiektami, będącymi zarazem wizytówkami Miasta, są budynki stacji kolejowej w Puszczykowie i Puszczykówku. Oba wybudowano w stylu szwajcarsko-tyrolskim, posiadają lekką, drewnianą konstrukcję. Charakterystycznym elementem dworca w Puszczykowie jest wieża zegarowa dominująca nad budynkiem z zachowanym oryginalnym zegarem z przełomu XIX/XX wieku. Obecnie budynek jest własnością prywatną i mieści się w nim restauracja. Dworzec w Puszczykówku składa się z trzech elementów. Wyróżnia go wybudowana w konstrukcji szkieletowej (tzw. muru pruskiego). Pozostałe dwie, tj. poczekalnia i wiata zaprojektowano w lekkiej konstrukcji drewnianej oszalowanej deskami.

Niezwykle cennym reliktem dawnej zabudowy przygotowanej do obsługi ruchu turystycznego jest zachowany do dziś budynek dawnej restauracji „U Mandla” („Leśnej”) położony przy ul. Wczasowej 8. Obiekt wybudowany został w 1898 roku dla Paula Mandla. Wzniesiony w konstrukcji szachulcowej ma powierzchnię ok. 250 m². Bryła budynku jest rozczłonkowana na wiele elementów architektonicznych, takich jak tarasy i aneksy parterowe. Do dziś zachowała się stolarka okienna z bogatą snycerką, a elewacje budynku dekoracją sztukatorską nawiązującą do secesji. Innymi przykładami tego typu obiektów, nie wpisanymi do rejestru zabytków, są pensjonaty: „Zameczek” przy ul. Wysokiej 24 powstały w 1908 roku (przebudowany w latach 70. XX wieku), „Silva” przy ul. Poznańskiej 4 wybudowana ok. 1905 roku, *Mimosa* przy Poznańskiej 26, wybudowana na początku XX wieku. Na terenie dawnego Puszczykówka są to: restauracja „Morawskiego” (Turystyczna) przy ul. Cyryla

Ratajskiego 36, a także dom misyjny Zgromadzenia Wspólnoty Ducha Św. przy ul. Dworcowej 16, wybudowany w latach 30. XX wieku z pierwotnym przeznaczeniem na pensjonat.

Przykładem dużych budynków wybudowanych na cele wypoczynkowo-lecznicze i rehabilitacyjne jest Sanatorium „Lech”, przy ul. Dąbskiej 2. Wybudowano je jako ośrodek sanatoryjny w latach 1905-1907 według projektu Hermana Klotha. Ma on prostą bryłę i elewację pozbawioną dekoracji, z symetrycznym rozmieszczeniem okien i ryzalitami, pomiędzy którymi umieszczono loggie z arkadami zamkniętymi półkoliście.

W okresie międzywojennym, w latach 1922-1926, wybudowano dom sanatoryjny „Rusałka” przy ul. Wodniczki 1. Budynek rozmieszczony na planie wydłużonego prostokąta z ryzalitami, przykrywał dwuspadowy dach z wystawkami. Pierwotnie elewacja wschodnia i frontowa wyróżniały się drewnianymi loggiami, nadającymi obiektowi styl szwajcarski, jednak po 1945 r. przebudowano je na murowane balkony.

Ponadto w dalszym ciągu winno się obejmować działaniami rewitalizacyjnymi dwa główne obszary:

1. Puszczykowo I – ul. Podleśną (od ul. Poznańskiej do Słonecznej), południowym zapleczem zabudowy ul. Słonecznej (od ul. Podleśnej do ul. Poznańskiej), ul. Poznańską od ul. Słonecznej do ul. Ks. Posadzego, ul. Ks. Posadzego (od ul. Poznańskiej do ul. Wysokiej), ul. Wysoką (od ul. Ks. Posadzego do ul. Lipowej), północnym zapleczem ul. Lipowej (od ul. Wysokiej do ul. Poznańskiej); do tego obszaru można także włączyć fragment ul. Poznańskiej prowadzącej w kierunku dworca PKP, rejon dworca z zabudowaniami kolejowymi oraz dawną Restauracją ” „Leśna” – ul. Wczasowa 8.
2. Puszczykowo II – ul. Dworcową (od torów kolejowych do ul. Ratajskiego i do brzegu Warty obejmując posesje przy ul. Nadwarciańskiej 1 i 2), brzegiem rzeki Warty (od posesji przy ul. Nadwarciańskiej 2 do końca zabudowy ul. Ratajskiego), północnym zapleczem ul. Mickiewicza (od ul. Ratajskiego do torów kolejowych);

Wyżej wskazane tereny są nasycone zabytkami w największym stopniu. Jednakże na ich terenie powstało dużo współczesnej zabudowy, często nieharmonizującej z zabytkowym otoczeniem. W związku z tym działania na tych obszarach powinny polegać nie tylko na poprawie stanu zachowania zabytkowej zabudowy, ale także winny określać zasady kształtowania nowej zabudowy.

W 2012 roku zostały uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla terenu obejmującego obszar Puszczykowo I, które zawierają wskazane przez PKZ zapisy chroniące historyczne obszary przed nadmierną ingerencją przestrzenną. W roku 2009 przystąpiono również do opracowywania miejscowego planu dla terenu Puszczykowo II – procedura planistyczna jest nadal w toku.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

6.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

6.1.1. Zabytki ruchome i nieruchome

Okres II wojny światowej i powojenne przemieszczenia ludności, zmiany struktury narodowo-wyznaniowej mieszkańców, struktury społecznej, stosunków własnościowych, postęp cywilizacyjny, rozwój komunikacji spowodowały utratę pierwotnego charakteru poszczególnych części (dawnych wsi) tworzących dzisiejsze Miasto. Dawne wsie Puszczkowo i Puszczkówko zatraciły charakter dawnego letniska, a Niwka i Stare Puszczkowo charakter wiejski, z typowymi zagrodami rolniczymi i rozległymi polami. Zmiana funkcji budynków mieszkalnych na obiekty całoroczne, wielorodzinne, postępujący proces urbanizacji, parcelacja gruntów na coraz mniejsze działki, zagęszczenie i wzrost intensywności zabudowy spowodowały, że diametralnej zmianie uległ krajobraz kulturowy tych miejsc, a wiele terenów o wartościach zabytkowych uległo degradacji. Postępująca parcelacja przyczyniła się także do ograniczenia otaczającej stare domy zieleni, a, wznoszenie wysokich ogrodzeń w formie murów jest dysonansem w zielonych zespołach swobodnej, otwartej zabudowy willowej. Jak podkreślano to już w poprzednim Programie na lata 2013-2016, najbardziej rażąca w przestrzeni Puszczkowa jest zabudowa stawiana w latach 1960-1989, która powoduje degradację przestrzeni, wynikającą z całkowitego braku relacji i jakiegokolwiek odniesienia do dawnego charakteru zabudowy. Domy o prostych sześciennych bryłach, z typową blokową stolarką okienną, w niektórych przypadkach o niewykończonych i nieotynkowanych elewacjach, wznoszone według typowych projektów wpływają niewątpliwie na zeszpecenie wielu miejsc w Puszczkowie. Do takich zaliczyć można okolice szpitala powiatowego na terenach dawnej wsi Niwka, tereny szkolne przy ul. Libelta w Puszczkówku. Zaniedbania z lat 50-60 XX w., w tym niewłaściwe formy administrowania, brak troski ze strony realnych właścicieli, zasiedlenie obiektów zbyt wieloma lokatorami, chaotyczne, samowolne przebudowy i dobudowy spowodowały w niektórych przypadkach nieodwracalną degradację poszczególnych obiektów zabytkowych.

Pozytywnym przykładem przeprowadzonych w ostatnich latach rewitalizacji zabytkowych budynków jest dworzec kolejowy w Puszczkówku, wille przy ul. Ratajskiego 6, 11, 23, 25, Nadwarciańskiej 1, Słonecznej 19 i 24 oraz domów przy ul. Podleśnej 6 i 12.

Obecnie zarówno obiekty sakralne, dworce, szkoły jak i większość budynków mieszkalnych wybudowanych w końcu XIX wieku oraz w I połowie XX wieku jest w zadowalającym stanie technicznym. W najgorszej sytuacji są budynki o konstrukcji szachulcowej, w których widoczne jest duże zużycie mniej trwałych elementów drewnianych.

Nadal aktualne pozostają wnioski z poprzedniego Programu na lata 2014-2017, w którym zalecano „opracowanie kompleksowego programu rewaloryzacji przestrzeni miejskiej wraz z usunięciem elementów wtórnych i dysharmonizujących, uporządkowaniem zapleczy działek oraz rewitalizacją substancji mieszkaniowej. Przy rewaloryzacji ciekawszych budynków, ważnych dla historii Miasta, należy się oprzeć na zachowanych przekazach ikonograficznych, które pozwolą na odtworzenie obiektu w pierwotnej bryle, z pierwotnym wystrojem architektonicznym”. Przykładem takich pożądaných rewitalizacji jest dawna restauracja „Morawskiego” („Turystyczna”) przy ul. Ratajskiego w Puszczykówku, restauracja „U Mandla” („Leśna”) w Puszczykowie przy ul. Wczasowej 8, pensjonat „Leśny Zameczek” przy ul. Wysokiej 24, pensjonat „Silva” przy ul. Poznańskiej 4, willa „Hertha” przy ul. Poznańskiej 9, willa „Jadwinówka” przy ul. Cienistej 1.

6.1.2. Zabytki archeologiczne

Największym zagrożeniem dla zabytków archeologicznych są wszelkie inwestycje, z którymi związane są roboty ziemne. Na terenie Miasta najbardziej zagrożone są stanowiska położone w strefach już zabudowanych. Natomiast mniej zagrożone są stanowiska zlokalizowane na nieużytkach i terenach dziś zalesionych. Dotyczy to stanowisk ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków w zespoły: 1 w północnej części Puszczykowa oraz 2-5 w południowej części Miasta – Niwka.

Potencjalnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych na terenie Miasta może być budowa nowych dróg oraz zagospodarowanie terenu Zakola Warty, wzdłuż ulicy Nadwarciańskiej. W okresie obowiązywania niniejszego planu Miasto planuje uporządkowanie i zagospodarowanie na cele rekreacyjno-sportowe terenu Zakola Warty, a także prace związane z bieżącym utrzymaniem, naprawą nawierzchni ulic oraz budową nowych dróg:

- 2019 r. – ulice: Krótka, Nowe Osiedle, Sportowa, Żupańskiego, Żwirowa oraz parking przy ul. Kościelnej;
- 2020 r. – ulice: Kosińskiego, Mazurska, Powstańców Wlkp., Tennisowa;
- 2021 r. – ulice: Zalesie, Wspólna, Sokoła, Mickiewicza, Kwiatowa.

W celu zapewnienia prawidłowej ochrony archeologicznej dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych należy:

- respektować wyznaczone strefy ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych oraz przy zagospodarowywaniu terenów gdzie stanowiska występują (np. zakole Warty),

- wprowadzić w dokumentach planistycznych zapis zapewniający prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych, tj.: zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

6.2. Analiza SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT (tabela 2.)

Tabela 2. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– walory krajobrazowe i przestrzenne Miasta; – zachowany układ urbanistyczny Miasta, w tym unikatowy charakter miasta-ogrodu; – walory przyrodnicze Miasta; – brak obiektów szczególnie szkodliwych dla środowiska oraz terenów przemysłowych; – tradycje Miasta jako miejscowości letniskowej i związane z weekendowym ruchem turystycznym; – poczucie lokalnej tożsamości; – istniejąca baza usług turystycznych; – silne powiązanie z aglomeracją poznańską; – wzrost popytu na tereny budowlane wśród przybyszów z zewnątrz, głównie z Poznania; – walory przyrodnicze znajdujące się na terenie Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz atrakcyjny turystycznie teren położony wzdłuż koryta Warty; – rozwój działalności Muzeum - Pracowni Literackiej Arkadego Fiedlera; – planowane inwestycje podnoszące walory turystyczne Gminy.	– zły stan techniczny najstarszych obiektów zabytkowych, dekapitalizacja tej zabudowy i związana z tym trudność z uzyskaniem środków finansowych na remont tych obiektów; – brak inwestorów zewnętrznych zainteresowanych rewitalizacją istniejących obiektów zabytkowych (m.in. ze względu na strukturę własnościową); – mała liczba obiektów na terenie Miasta wpisanych do rejestru zabytków; – brak przestrzeni publicznych; – postępująca parcelacja historycznych obszarów zabudowy; – brak silnego nastawienia infrastruktury turystycznej na turystykę weekendową.
SZANSE	ZAGROŻENIA
– rewitalizacja i odbudowa istniejących obiektów zabytkowych; – wykorzystanie potencjału turystycznego Miasta; – stworzenie nowych przestrzeni rekreacyjnych na terenie Miasta, które wpłyną na atrakcyjność Gminy; – integracja europejska i możliwość pozyskania funduszy unijnych w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 na dalszy rozwój; – ożywienie polityki kulturalnej; – stworzenie przestrzeni publicznych; – udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków; – możliwość pozyskania środków dla gminnego programu ochrony zabytków dziedzictwa kulturowego z funduszy strukturalnych UE; – wsparcie prac remontowo – konserwatorskich ze środków gminnych – zachowanie charakteru miasta-ogrodu – ożywienie uzupełniającej funkcji letniskowej.	– degradacja zabytków; – presja urbanizacyjna; – niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w Gminnej Ewidencji Zabytków – utrata terenów otwartych i zmiana funkcji Miasta na „sypialnię” miasta wojewódzkiego; – likwidacja korzystnych połączeń kolejowych; – brak udostępnienia atrakcyjnych obiektów o walorach zabytkowych i historycznych; – brak włączenia zabytków w promocję turystyczną Miasta; – ingerująca w obszary o walorach zabytkowych; – brak równowagi pomiędzy interesem prywatnym właścicieli obiektów zabytkowych a dobrem i wartościami ogólnymi; – brak powszechnej świadomości o potencjalnej wartości zastanych zasobów kulturowych; – brak identyfikacji nowych mieszkańców Miasta z jego historycznym charakterem; – niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

7. Założenia programowe

W toku analizy określono 4 priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, które zostaną zrealizowane zgodnie z wyznaczonymi kierunkami działań i za pomocą wyszczególnionych zadań (tabela 3). Miasto Puszczkowo powinno dążyć do najbardziej efektywnego realizowania założonych kierunków działań i zadań, w związku z tym zadaniem Miasta jest odpowiednio szybkie reagowanie i aktualizowanie działań i zadań w razie wystąpienia społeczno-gospodarczych zmian w okresie obowiązywania Programu.

Priorytety Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Puszczkowa na lata 2019-2022:

- I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Miasta**
- II. Ochrona i opieka dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**
- III. Kształcenie i edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego**
- IV. Promocja dziedzictwa kulturowego Miasta**

Tabela 3. Priorytety, kierunki działań i zadania

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Miasta	
KIERUNEK DZIAŁANIA	ZADANIA
1. Współpraca z użytkownikami i właścicielami budynków zabytkowych	a) stymulowanie aktywności właścicieli obiektów zabytkowych w pozyskiwaniu nowych źródeł finansowania prac remontowych i konserwatorskich, np. środków pomocowych Unii Europejskiej; b) doradztwo i pomoc w przygotowaniu wniosków o dofinansowanie; c) zorganizowanie spotkania służb ochrony zabytków z właścicielami, użytkownikami obiektów zabytkowych oraz z przedstawicielami samorządu.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	a) prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Gminy (m.in. „Mimoza”); b) podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością Gminy; c) zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością Gminy) do nowych funkcji; d) dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością Gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych;

	e) opieka nad nieczynnymi cmentarzami i miejscami pamięci narodowej; f) nadzór (ciągły w latach 2019 - 2022) nad prowadzonymi robotami ziemnymi podczas realizacji inwestycji planowanych przez Miasto, stanowiących zagrożenie dla zabytków archeologicznych (np.: Zakole Warty).
3. Inwentaryzacja zabytków tzw. „małej architektury”	a) przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji tzw. „małej architektury” (figury kapliczki, krzyże, pompy, studnie itp.); b) ustalenie ich szczegółowej lokalizacji (określenie działek gruntowych oraz właścicieli gruntów); c) opracowanie kart ewidencyjnych wraz z dokumentacją fotograficzną; d) przygotowanie wniosków o wpisanie najciekawszych obiektów do ewidencji zabytków lub/i rejestru zabytków.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	a) wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.; b) promocja i wspieranie inicjatyw realizowanych w zabytkowych obiektach; c) inicjowanie i pomoc w tworzeniu ekspozycji o charakterze regionalnym w placówkach szkolnych, bibliotekach; d) wspieranie lokalnych inicjatyw w tworzeniu w obiektach zabytkowych ogólnodostępnych ekspozycji związanych z osobami, wydarzeniami historycznymi, tradycją miejsca.
PRIORYTET II: Ochrona i opieka dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	a) opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w Studium Uwarunkowań i Zagospodarowania Przestrzennego Gminy; b) tworzenie programów rewitalizacji.
2. Utrwalanie marki „miasta-ogrodu”	a) ograniczanie intensyfikacji zabudowy; b) utrzymanie możliwie dużych powierzchni działek budowlanych; c) utrzymanie wysokiego wskaźnika powierzchni biologicznie czynnej w ramach działek budowlanych; d) harmonijne kształtowanie nowej zabudowy, dostosowanej w miarę możliwości do skali i charakteru istniejącej zabudowy i zieleni; e) lokowanie funkcji rekreacyjnych i turystycznych w zakolu rzeki Warty oraz w obiektach położonych na terenach zadrzewionych, a także w innych tradycyjnych obiektach (pensjonatach) na terenie całego miasta.
3. Uwzględnienie ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego w	a) wprowadzenie nakazu zachowania, odtworzenia na podstawie zachowanych elementów, bądź ikonografii, elewacji budynków (szczególnie frontowych), ich układu i

dokumentach planistycznych (w szczególności MPZP)	kolorystki, a także bryły budynku, kształtu okien i detali architektonicznych; b) wprowadzenie zakazu zastosowania blachy dachówko podobnej lub gontu papowego jako pokrycia dachu oraz nakazu zachowania bądź odtworzenia kształtu dachu; c) wprowadzenie obowiązku uzgodnienia wszelkich prac budowlanych, konserwatorsko-restauratorskich, mających wpływ na zmianę wyglądu zewnętrznego obiektów ujętych z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków; d) wprowadzenie obowiązku zachowania charakteru, wyrazu architektonicznego i w miarę możliwości funkcji budynków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków; e) wprowadzenie nakazu dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej, w zakresie usytuowania, skali i bryły oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej oraz stosowania wyłącznie takich form, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie charakterystycznego wyrazu architektonicznego istniejących obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej; f) wykluczenie elementów (zabudowy, nasadzenia itd.) zakłócających ekspozycję zabytku oraz wykluczenie lokalizacji obiektów o formach i kubaturze obcych historycznie w sąsiedztwie obiektów zabytkowych; g) wprowadzenia nakazu zachowania proporcji wysokościowych, dotyczących szczególnie lokalizacji dominant, uwzględnienie osi widokowych na obiekty zabytkowe.
4. Dokumentacja i popularyzacja zasobów dziedzictwa kulturowego	a) przyjęcie przez Radę Miasta Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji; b) aktualizacja i uzupełnianie Gminnej Ewidencji Zabytków; c) monitorowanie stanu zachowania obiektów, ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków; d) systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną; e) integracja Gminnej Ewidencji Zabytków z Systemem Informacji Przestrzennej; f) systematyczne uzupełnianie Gminnej Ewidencji Stanowisk Archeologicznych; g) integracja Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych z Systemem Informacji Przestrzennej. h) wykonywanie corocznej aktualizacji Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; i) bieżącą współpracą z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

PRIORYTET III: Kształcenie i edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego

1. Edukacja i rozpowszechnianie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony	a) wprowadzenie tematyki ochrony dóbr kultury, historii Miasta i opieki nad zabytkami do zajęć szkolnych na lekcjach historii i wychowawczych, we współpracy szkół z Biblioteką Miejską im. Małgorzaty Musierowicz w Puszczykowie; b) organizacja konkursów w szkołach dot. tematyki lokalnego dziedzictwa kulturowego; c) promocja w środkach masowego przekazu dziedzictwa kulturowego Miasta oraz tematyki związanej z ochrona zabytków; d) systematyczne zbieranie materiałów archiwalnych (zdjęcia, mapy, pocztówki i inne teksty o znaczeniu historycznym) dotyczących zabytków Miasta. Zadanie to zostanie powierzone Bibliotece Miejskiej im. Małgorzaty Musierowicz w Puszczykowie.
2. Edukacja użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie zasad konserwatorskich: profilaktyki, etyki, i zabezpieczeń obiektów zabytkowych	a) opracowanie i opublikowanie na stronie internetowej Gminy zbioru porad obejmujących zasady konserwatorskie, zabezpieczenia itp. tematy dotyczące obiektów zabytkowych; b) promowanie dobrych praktyk dotyczących konserwacji obiektów zabytkowych.

PRIORYTET IV: Promocja dziedzictwa kulturowego Miasta

1. Oznakowanie Miasta	a) podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów; b) pomoc ze strony administracji lokalnej w czytelnym oznakowaniu obiektów wpisanych do rejestru zabytków i terenów chronionych.
2. Promocja zasobów Miasta na zewnątrz	a) publikacja folderu z informacjami o najważniejszych zabytkach Miasta Puszczykowa oraz udostępnienie ich na odpowiedniej stronie internetowej związanej z tą problematyką, np. archiwum cyfrowym Gminy lub lokalnym dla Poznania i okolic repozytorium cyfrowym CYRYL (cyryl.poznan.pl); b) opracowanie koncepcji szlaku (ścieżki) turystyczno-edukacyjnego na terenie Miasta, informującej o historii i zabytkach wraz z oznakowaniem najważniejszych obiektów i jego korelacja z istniejącą koncepcją dróg rowerowych; c) współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie wspólnej promocji regionu.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem powołującym Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest samorząd Miasta. Realizacja Programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz Miasta Puszczkowa na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd winien oddziaływać na inne podmioty mające do czynienia z obiektami zabytkowymi, w tym także na mieszkańców Miasta tak by wywołać w nich potrzebę zachowania dziedzictwa kulturowego. W odniesieniu do lokalnej społeczności pielęgnowanie tradycji zawartej w zabytkach ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości.

Zakłada się, że w realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami wykorzystane zostaną następujące instrumenty:

- **prawne** (wynikające z przepisów ustawowych):
 - a) uchwalanie i aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
 - b) aktualizacja stref ochrony konserwatorskiej,
 - c) wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością Miasta,
 - d) wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- **finansowe**:
 - a) finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy,
 - b) korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy Unii Europejskiej,
 - c) dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- **społeczne**:
 - a) prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego,
 - b) edukacja kulturowa,
 - c) pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
 - d) informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju Miasta,
 - e) współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- **koordynacji**:
 - a) realizacja projektów i programów Gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy,
 - b) współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,

- c) współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;

– **kontrolne:**

- a) aktualizacja i weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
- b) sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz jego aktualizacja (ustawowo co 4 lata),
- c) monitorowanie stanu zachowania środowiska kulturowego,
- d) prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji Programu.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 Ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Burmistrz Gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miasta. Po 4 latach Program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Miasta. Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy Program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Proces osiągania celów Programu Opieki nad Zabytkami będzie monitorowany przez Zespół Koordynujący, poprzez analizę stopnia ich realizacji. Będzie ona obejmowała:

1. bieżący monitoring (przynajmniej raz do roku) Gminnej Ewidencji Zabytków, uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
2. ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
3. ocenę realizacji Programu edukacji i promocji zabytków,
4. ocenę realizacji Programu wdrażania tras turystyczno-edukacyjnych na terenie Gminy,
5. ocenę kontaktów z właścicielami obiektów, w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Dla założonych działań przyjęte zostaną między innymi następujące kryteria oceny realizacji Programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków stanowiących własność Gminy,

- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba utworzonych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- informacje czy nagradzano i promowano „dobre praktyki” konserwatorskie przy obiektach będących własnością prywatną, w jakie formie i czego dotyczyły,
- informacje jakie wspierano projekty pośrednio związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych i czego dotyczyły.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym. Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

- Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (www.mkidn.gov.pl) w ramach swoich uprawnień tworzy programy wspierające między innymi prace służące ochronie zabytków,
- Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (wosoz.bip-i.pl/public) – dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy

obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków,

- Samorządu Województwa Wielkopolskiego (www.bip.umww.pl) – budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych m.in. jednostek sektora finansów publicznych,
- Funduszu Kościelnego (www.mswia.gov.pl) – dotacje udzielane wyłącznie na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających obiektów. Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących, wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz.

Ponadto istnieją możliwości pozyskiwania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z funduszy krajowych i zagranicznych Unii Europejskiej, np.:

- Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index.htm),
- Fundacja KGHM Polska Miedź (<http://fundacjakghm.pl/kultura-i-tradycje>),
- Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org),
- Fundacja współpracy Polsko-Niemieckiej (<http://fwpn.org.pl/fundacja>).

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Miasto Puszczykowo jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 9 obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków (patrz: Zarządzenie Nr 34/19/VIII Burmistrza Miasta Puszczykowa z dnia 13 maja 2019 roku). Żaden z obiektów ujętych w rejestrze zabytków nie stanowi własności Miasta. W miarę możliwości Miasto zobowiązuje się do sprawowania opieki nad tymi obiektami, poprzez m.in.: utrzymywanie ich w dobrym stanie technicznym, finansowania i przeprowadzania remontów oraz bieżących konserwacji. Gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie Gminy w latach 2019-2022 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem

systematycznie wzrastało do pewnego, stałego, poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie Miasta w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Zadania Programu mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe Gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) Gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

Planowane zadania na okres trwania Programu wraz ze sposobem finansowania zestawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Zadania z zakresu opieki i ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego wraz z proponowanym źródłem finansowania

Rok	Zadanie	Planowane finansowanie
2019	1) Weryfikacja i uzupełnienie Gminnej Ewidencji Zabytków Nieruchomych.	Budżet Miasta
	2) Weryfikacja i uzupełnienie Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych	Budżet Miasta
	3) Rewitalizacja willi "Mimoza" w Puszczykowie na cele społeczno- kulturalne. Remont generalny obiektu.	Budżet Miasta + dotacja ze środków EFRR
	4) Systematyczne zbieranie materiałów źródłowych o historii Miasta oraz poszczególnych obiektów zabytkowych w celu ich szerszej prezentacji na stronach internetowych, w lokalnej prasie oraz wykorzystania na tablicach informacyjnych umieszczanych przy tych obiektach na planowanej trasie ścieżki turystyczno-edukacyjnej. Zadanie to wykonuje Biblioteka Miejska im. Małgorzaty Musierowicz w Puszczykowie.	Budżet Miasta
	5) Opracowanie programu lekcji podejmujących tematykę historii regionu, ochrony i opieki nad zabytkami.	Budżet Miasta
	6) Wspieranie poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów – corocznie przyznanie dotacji celowych zgodnie z uchwałą Rady Miasta.	Coroczna dotacja celowa z budżetu Miasta. W 2019 roku przyznano 70 295,9 zł: • 16 557 zł dla budynku mieszkalnego wielorodzinnego przy ul. Ks. Posadzego 5 • 5 738 zł dla budynku mieszk. Przy ul. Sobieskiego 24

2020		• 20 000 zł dla budynku mieszkalnego przy ul. Podleśnej 10 • 28 000 zł dla budynku dawnego dworca w P-kowie ul. Wczasowa 1
	7) Ciągły nadzór nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez Miasto Puszczykowo, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.	Budżet Miasta
	8) Doraźne prace remontowo-zabezpieczające budynki znajdujące się w zasobach Miasta Puszczykowa, ujętych Gminnej Ewidencji Zabytków.	Budżet Miasta + dotacje
	9) Aktualizacja Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Budżet Miasta
	1) Inwentaryzacja zabytków tzw. „małej architektury” na terenie Miasta Puszczykowa. Wykonanie dokumentacji opisowej, rysunkowej i fotograficznej.	Budżet Miasta
	2) Wspieranie poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów – corocznie przyznanie dotacji celowych zgodnie z uchwałą Rady Miasta.	Dotacja celowa z budżetu Miasta (corocznie około 100 000 zł).
	3) Opracowanie koncepcji ścieżki turystyczno-edukacyjnej po terenie Miasta Puszczykowa, informującej o jego przeszłości i zabytkach.	Budżet Miasta + środki zewnętrzne do pozyskania
	4) Wykonanie prac porządkowych i zabezpieczających na terenie nieczynnych cmentarzy oraz miejsc pamięci narodowej zlokalizowanych na gruntach Miasta. Oznakowanie ich i ogrodzenie (w miarę możliwości).	Budżet Miasta
	5) Ciągły nadzór nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez Miasto Puszczykowo, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.	Budżet Miasta
	6) Doraźne prace remontowo-zabezpieczające budynków znajdujących się w zasobach Miasta Puszczykowa, ujętych Gminnej Ewidencji Zabytków.	Budżet Miasta
2021	7) Aktualizacja Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Budżet Miasta
	8) Uporządkowanie i zagospodarowanie zakola Warty na cele rekreacyjno-sportowe.	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
	1) Realizacja szlaku turystyczno-edukacyjnego (ścieżki) na terenie Miasta, informującego o jego przeszłości i zabytkach.	Budżet Miasta + środki zewnętrzne do pozyskania
	2) Wspieranie poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów – corocznie przyznanie dotacji celowych zgodnie z uchwałą Rady Miasta.	Dotacja celowa z budżetu Miasta (corocznie około 100 000 zł).
	3) Cykliczne publikowanie folderu o historii i	Budżet Miasta

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

2022	najważniejszych obiektach zabytkowych Gminy.	
	4) Ciągły nadzór nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez Miasto Puszczykowo, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.	Budżet Miasta
	5) Dorażne prace remontowo-zabezpieczające budynków znajdujących się w zasobach Miasta Puszczykowa, ujętych Gminnej Ewidencji Zabytków.	Budżet Miasta
	6) Aktualizacja Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Budżet Miasta
	1) Porządkowanie nieczynnych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej, znajdujących się na gruntach gminnych.	Budżet Miasta + środki zewnętrzne do pozyskania
	2) Wspieranie poczynąń właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów – corocznie przyznanie dotacji celowych zgodnie z uchwałą Rady Miasta.	Dotacja celowa z budżetu Miasta (corocznie około 100 000 zł).
	3) Ciągły nadzór nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez Miasto Puszczykowo, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.	Budżet Miasta
	4) Dorażne prace remontowo-zabezpieczające budynków znajdujących się w zasobach Miasta Puszczykowa, ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.	Budżet Miasta
	5) Aktualizacja Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Budżet Miasta

Przewodniczący
Rady Miasta
Tomasz Poloczek